

Tapaustutkimus lastensuojelun asiakastyöstä sosiaalisessa mediassa

Ari Heikkilä
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden maisteriohjelma
Sosiaalityö
Maisterintutkielma
Marraskuu 2020

Tiedekunta Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma Sosiaalitieteiden maisteriohjelma	
Tekijä Ari Heikkilä			
Työn nimi Tapaustutkimus lastensuojelun asiakastyöstä sosiaalisessa mediassa			
Opintosuunta Sosiaalityö			
Työn laji Maisterintutkielma	Aika Marraskuu 2020	Sivumäärä 60 s.	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Sosiaalinen media ei ole erillään ihmisten muusta sosiaalisesta elämästä, vaan se on osa sitä. Internet on sosiaalityölle innovatiivinen toimintaympäristö, jossa toimintakulttuurikin on innovatiivista. Viime vuosina sosiaalityöhön liittyvät toimijat ovat alkaneet käyttää sosiaalisen median Instagram-palvelua. Tutkimuksen tavoite on selvittää, minkälaisia palveluita, arvoja ja periaatteita sekä menetelmiä on nähtävissä lastensuojelun sosiaalisessa mediassa.</p> <p>Aineistona ovat Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien Instagram-kuvapalvelun vuoden 2019 julkaisut. Julkaisuja on yhteensä 348. Aineisto on temaattisesti analysoitu. Temaattinen analyysi on analyysimetodi, jolla voi identifioida, analysoida ja raportoida teemoja aineistosta.</p> <p>Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitetään lastensuojelun palveluita. Lastensuojelun palveluita tarkasteltaessa korostui alkuarviointi, avohuollon lastensuojelutyö ja sijaishuolto. Toisen tutkimuskysymyksen pohjalta tarkastellaan sitä, minkälaisia menetelmiä ja työtapoja lastensuojelussa käytetään. Lastensuojelussa käytetään menetelminä ja työtapoina läheisneuvonpitoa, systeemistä otetta, sirkusta, vertaisryhmiä, BBIC:tä, eläinavusteisuutta, jalkautumista, kortteja ja sosiaaliohjausta. Kolmas tutkimuskysymys liittyy siihen, minkälaiset arvot ja periaatteet ohjaavat lastensuojelun asiakastyötä. Arvoina ja periaatteina lastensuojelussa ovat osallisuus, se, että saa olla oma itsensä, ammatillisuus, kohtaaminen, kunnioitus ja kuulluksi tuleminen.</p> <p>Tutkimuksen tarjoama tieto lastensuojelun asiakastyöstä sosiaalisessa mediassa tulisi huomioida kehitettäessä sosiaalisen median käyttöä lastensuojelussa. Laajempaan tarkoituksena on osaltaan herättää keskustelua sosiaalisen median hyödyntämisen mahdollisuuksista, tavoista ja käytännöistä lastensuojelussa. Toivottavasti tutkimus lisää kiinnostusta ja mielenkiintoa sosiaaliseen mediaan liittyviin kysymyksiin, mutta myös rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta tarttua sosiaalisen median kokeiluihin.</p>			
Avainsanat Sosiaalityö, lastensuojelu, sosiaalinen media, digitalisaatio			
Ohjaaja Kris Clarke			
Säilytyspaikka Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja			

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Taustoitus	1
1.2	Tutkimustehtävä.....	4
1.3	Aiempi tutkimus.....	4
2	Teoreettisia paikannuksia	7
2.1	Sosiaalityön viestintä ennen ja nyt.....	7
2.1.1	Viestintä ja media.....	7
2.1.2	Tarinat ja tarinankerronta digitaalisuudessa.....	9
2.1.3	Sosiaalityö ja viestintä	10
2.2	Todellisuuden tutkiminen.....	14
2.2.1	Representaatiot	14
2.2.2	Representaation ulottuvuudet	15
2.2.3	Visuaalisuuden tutkimus	17
2.3	Toimintaympäristö	19
2.3.1	Lastensuojelu.....	19
2.3.2	Sosiaalinen media ja Instagram	20
3	Aineisto ja menetelmä.....	24
3.1	Virtuaalinen tapaustutkimus	24
3.2	Tapausten valinta	25
3.3	Aineiston valinta ja rajausta.....	26
3.4	Aineiston keruu ja rajausta.....	27
3.5	Temaattinen analyysi.....	28
3.6	Eettiset kysymykset.....	31
4	Analyysi.....	33
4.1	Palvelut	33
4.2	Arvot ja periaatteet.....	37
4.3	Menetelmät ja työtavat.....	42
5	Johtopäätökset ja pohdinta	51
	Lähdeluettelo.....	54

1 Johdanto

1.1 Taustoitus

Digitaalinen media on kiinteästi läsnä arjessa ja usein erottamaton osa aikuisten ja lasten elämää. Lapset ja nuoret elävät arkeaan medialaitteiden ympäröimänä, ja niiden hyödyntäminen on luonteva osa heidän elämäänsä. Erityisesti sosiaalinen media on lapsille ja nuorille olennainen keino pitää yhteyttä, laajentaa sosiaalista kanssakäymistä ja etsiä tietoa. Verkko toimii myös ajanviettopaikkana. (Heinonen, 2016a, s. 3.)

Internet ei ole muusta maailmasta erillään oleva kokonaisuus. Pikemminkin kyse on mediateknologian mahdollistamasta tilasta, joka ei korvaa vaan jatkaa toimintaympäristöämme yhtenä tilana muiden joukossa (Joensuu, 2011, s. 15). Arkielämän digitalisoituminen ja erilaisten teknologioiden kehittyminen ovat muuttaneet sosiaalista todellisuutta. Digitalisaatio on muuttanut olemisen tapoja erilaisin sovelluksin, laittein ja virtuaalisen läsnäolon muodoin. (Tikkala, 2017, s. 43.) Voisi sanoa, että sosiaalinen media ei ole erillään ihmisten muusta sosiaalisesta elämästä, vaan se on osa sitä.

Teknologinen kehitys ja sen arkipäiväistyminen ihmisten elämässä näkyy sosiaalityössä ja lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijä tekee töitä muun muassa lasten ja nuorten kanssa, jotka ovat aktiivisia sosiaalisen median käyttäjiä ja teknologisen kehityksen etujoukoissa. Tämä haastaa sosiaalityöntekijän ja sosiaalityön profession miettimään omaa rooliaan tässä kehityksessä.

Internet on sosiaalityölle innovatiivinen toimintaympäristö, jossa toimintakulttuurikin on innovatiivista. Nämä yhdessä luovat uudenlaisia mahdollisuuksia toteuttaa perinteisen sosiaalityön tehtäviä. Sosiaalityön ammattilaisilta vaaditaan uudenlaista osaamista ja heittäytymistä tekniikan tarjoamiin mahdollisuuksiin. Yhteiskuntakehitys on toisaalta antanut mahdollisuuksia ja toisaalta edellyttänyt verkkoon siirtymistä niin kansalaisilta kuin julkisilta palveluilta. Sosiaalityön siirtyminen verkkoon on osaltaan seurausta tästä

kehityksestä, mutta samalla myös sosiaalihuollon itse ottama askel kohti nykyaikaista ja uudistuvaa sosiaalityötä. (Ritvanen, 2010, s. 89.) Toisaalta Pohjola, Kääriäinen ja Kuusisto-Niemi (2010) toteavat, että sosiaalialalla teknologisten sovellusten hyödyntäminen on alkuvaiheessa, mutta näköalat kiinnostavat. He jatkavat, että mahdollisuudet käytännön asiakas-, palvelu- ja työprosessien kehittämiseksi ovat laajoja.

Viime vuosina sosiaalityöhön liittyvät toimijat ovat alkaneet käyttää sosiaalisen median Instagram-palvelua. Käyttäjätilit ovat kuntien, yritysten, kolmannen sektorin ja yksittäisten työntekijöiden ylläpitämiä. Instituutioiden, kuten Vantaan kaupungin, lastensuojelun Instagram-tili ei henkilöidy yksittäiseen työntekijään. Osa käyttäjätileistä on ammatillisia käyttäjäprofiileja, joita ylläpitää selvästi tietty henkilö, esimerkiksi kaupungin lastensuojelun työntekijän.

Visuaalinen sisältö on keskeistä sosiaalisessa mediassa. Visuaalisen sisällön suhteellinen määrä on lisääntynyt sosiaalisessa mediassa viime vuosina. Tämä tulee huomioida sosiaalisen median tutkimuksessa siten, että tutkijoiden tulee laajentaa ja monimuotoistaa sosiaalisen median tutkimusta koskemaan tekstin lisäksi visuaalista sisältöä (Highfield & Leaver, 2016, s. 49). Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa kuvat ovat tutkimusaineistona yhä melko vieraita (Sakki, Mäkinen, Hakoköngäs & Pirttilä-Backman, 2015, s. 324).

Instagram on ilmainen kuvienjakopalvelu ja sosiaalinen verkosto, joka julkaistiin vuonna 2010. Palvelun avulla käyttäjät voivat jakaa kuvia ja videoita sekä kommentoida toistensa jakamaa sisältöä ja tykätä siitä. Instagramin perusideana on jakaa visuaalista sisältöä kuvina, videoina ja tekstinä. Instagramissa kuva on selvästi tärkein: siinä missä Facebookissa ja etenkin Twitterissä tekstillä on selkeä merkitys osana kanavaa ja sen toimivuutta, Instagramissa kuva on suuressa roolissa. Instagramin (2019) mukaan palvelussa on yli miljardi aktiivista tiliä.

Käytän itse paljon Instagramia. Kuten Laestadius (2017, s. 589) toteaa, tutkijalla, joka käyttää Instagramia ja julkaisee siellä, on paras näköalapaikka ymmärtää palvelun

käyttömahdollisuuksia ja normeja. Netin tutkiminen edellyttää ymmärrystä tarkasteltavasta mediasta eli internetistä teknologioina ja kulttuurisina muotoina, kuten Paasonen (2013, s. 33) ilmaisee.

Internet on sosiaalinen ilmiö, työkalu ja myös laadullisen tutkimuksen kenttätyön paikka (Markham, 2008, s. 454). Laaksonen, Matikainen ja Tikka (2013) kysyvät, miten siis internetin tutkimusta voisi lähestyä. Vuosikymmeniä on pohdittu, onko internettutkimus oma alansa vai pitäisikö internetiä käsitellä osana muita tutkimusaloja. Menneinä vuosikymmeninä oli tavoitteena luoda internettutkimuksesta oma alansa omine lehtineen, konferensseineen ja tapahtumineen. Internetistä on kuitenkin tullut niin keskeinen osa erilaisia ilmiöitä, ettei internetin ja sosiaalisen median tutkimusta voi millään tavoin kokonaan eristää omaksi tutkimusalueekseen, vaikka myös niin sanotulla internettutkimuksella voi edelleen olla paikkansa. (Laaksonen ym., 2013.)

Tutkimuskirjallisuudessa esitetään reflektiivisyyden vaatimus. Reflektiivisyydellä useimmiten tarkoitetaan herkistymistä tutkijan vaikutukselle tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa. Reflektiivinen tutkimus edellyttää tutkimuksen perusteiden pohdintaa ja tulosten tarkastelemista suhteessa siihen, miten tietoa on tuotettu, järjestetty ja tulkittu. (Aaltonen & Högbäck, 2015, s. 9–12.) Kuten Salo (2015, s. 186) kirjoittaa, reflektiivisyys kulkee juonena tutkimuksessa mukana koko ajan. Haluan tiedostaa oman tietoisuuteni kehittymisen tutkimuksen kuluessa ja haluan minulla olevan valmiuksia tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin, kuten Kiviniemi (2018, s. 62) toteaa. Läpinäkyvyys tekee näkyväksi myös sen, millaisen kysymisen ja päättelyn avulla juuri näihin tutkimustuloksiin on tultu (Seppä, 2012, s. 229).

Tässä tutkimuksessa suhtaudun aineistooni siten, että se edustaa digitaalista jälkeä ihmistoimijoiden sosiaalisesta aktiivisuudesta. Tutkin todellisuutta kielen avulla, ja tällöin ajattelen todellisuuden rakentuvan kielelliseksi.

1.2 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoituksena on teemoitella lastensuojelun asiakastyötä sosiaalisessa mediassa. Aineistoa tutkiessani minua kiinnostavat kysymyssanat *kuka, missä, milloin, mitä* ja *miksi*. Haluan selvittää, mihin, miten, milloin ja miksi digitaalisia välineitä ja toimintaympäristöjä käytetään. Minua kiinnostaa se, mitä julkaisuissa on.

Tutkimuskysymyksiä pohtiessani olen miettinyt erityisesti kysymyssanoja *mitä, kenelle* ja *miksi*. Minua kiinnostaa erityisesti julkaisujen sisältö. Minua kiinnostaa, millaisista teemoista lastensuojelu julkaisee sosiaalisessa mediassa. Miten julkaisuissa näkyy sosiaalityön asiakastyö? Tai miten lastensuojelun menetelmät ja työtavat näkyvät julkaisuissa?

Tutkin lastensuojelun asiakastyötä aineistolähtöisesti; aineisto on kerätty sosiaalisesta mediasta. Tämä tutkimus tutkii lastensuojelun asiakastyötä sosiaalisessa mediassa seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

1. Minkälaisia palveluita käytetään lastensuojelun asiakastyössä?
2. Minkälaisia menetelmiä ja työtapoja lastensuojelun asiakastyössä käytetään?
3. Minkälaiset arvot ja periaatteet ohjaavat lastensuojelun asiakastyötä?

1.3 Aiempi tutkimus

Sosiaalisen median tutkimus on yleisesti ottaen suurelta osin koskenut tekstipohjaisia alustoja. Visuaalisia elementtejä sisältävää sosiaalista mediaa on tutkittu vasta viime aikoina. (Highfield & Leaver, 2016.) Sosiaalihuollossa on vielä vähän digitalisoituneita palveluita tai mahdollisuuksia hyödyntää asiakaskohtaamisissa verkkoulottuvuutta ja erilaisia teknologioita. Sosiaalityötä ja teknologiaa yhdistävää tutkimusta ja teoriaa on niukasti. (Tikkala, 2017, s. 43.) Verkkoperustainen, sosiaalisen median kentille jalkautuva sosiaalityö on vasta ottamassa ensi askeleitaan. Mahdollisuuksia on paljon, ja niitä tulee lisää sitä mukaa kun verkko entisestään yleistyy ja kehittyy ihmisten jokapäiväisten kohtaamisten areenana. (Juhila, 2018, s. 157.) Koska sosiaalisen median käyttö sosiaalityössä on uusi asia, tutkimusta aiheesta on niukasti. Yksittäisiä

opinnäytetöitä, artikkeleita ja laajempia teoksia on julkaistu sosiaalityöstä ja digitalisaatiosta, kuten Mari Kivistön ja Kirsi Pääkkösen (2017) toimittama teos *Sosiaalityö digitalisaatiossa*.

Tämä tutkimus paikantuu lastensuojelun ja digitalisaation rajapintaan, josta ei varsinaisesti ole tehty kotimaista eikä ulkomaista tutkimusta käyttämästäni tulokulmasta. Tähän vaikuttaa ilmiön nuoruus: lastensuojelu on paikoitellen alkanut käyttää sosiaalista mediaa vasta aivan viime vuosina. Tässä opinnäytetyössä paikataan tutkimuksellista aukkoa. Esittelen seuraavassa tämän tutkimuksen kannalta relevanttia aiemmin tehtyä tutkimusta, joka liittyy digitalisaatioon tai sosiaaliseen mediaan sosiaalityön kontekstissa. Esittelemäni tutkimukset on (pääosin) tehty melko perinteisillä menetelmillä eli käytännössä kyselyillä ja haastatteluilla. Perinteisten tutkimusmenetelmien käyttö ei ole tyypillistä ainoastaan sosiaalityön tieteenalalle, sillä Laaksonen, Matikainen ja Tikka (2013) toteavat yleisesti, että monet verkkoa ja sosiaalista mediaa koskevat tutkimukset tehdään edellä mainituilla perinteisillä menetelmillä.

Camilla Granholm (2016) on väitöskirjassaan esitellyt sulautuvan sosiaalityön käsitteen. Tutkija näkee, että kyse on kahden erilaisen todellisuuden ulottuvuuden, onlineen (virtuaalinen verkkoulottuvuus) ja offlineen (verkoton ulottuvuus) samanaikaisesta läsnäolosta arkielämässä. Hän hahmottaa, että sulautuvassa sosiaalityössä verkkovälitteinen ja verkoton sosiaalityö limittyvät toisiinsa. Toimintatapojen yhdistely edellyttää sosiaalityön ammattilaiselta harkintaa ja joustavuutta kuitenkin siten, että asiakkaan tarpeet ovat etusijalla ja ohjenuorana. (Granholm, 2016.)

Satu Tuomainen (2017) on tutkinut pro gradu -tasoisessa opinnäytetyössään, miten sosiaalityöntekijät käyttävät sosiaalista mediaa rakenteellisessa sosiaalityössä ja millä sosiaalityön alueilla rakenteellista sosiaalityötä tehdään sosiaalisessa mediassa. Tulosten perusteella sosiaalityöntekijät käyttävät sosiaalista mediaa rakenteellisen sosiaalityön välineenä, mutta eivät kovin aktiivisesti. Rakenteellisen sosiaalityön tekeminen keskittyy enemmän avoimiin palveluyhteisöihin ja ryhmiin kuin

suljettuihin palveluyhteisöihin ja ryhmiin. Rakenteellista sosiaalityötä tehdään enemmän omalla ajalla kuin työajalla. Rakenteellisessa sosiaalityössä sosiaalista mediaa hyödynnetään siten, että jaetaan linkkejä, tykätään muiden jakamasta sisällöstä, osallistutaan verkkokeskusteluihin ja tehdään päivityksiä sosiaaliseen mediaan. (Tuomainen, 2017.)

Janne Hakola (2012) on tutkinut pro gradu -tasoisessa opinnäytetyössään sosiaalisen median mahdollisuuksia ja haasteita koulukuraattorin työssä. Tutkimuksen perusteella haasteita koulukuraattorien sosiaalisen median käytölle ovat työnjohdon tuki, aikapula, työmäärän lisääntyminen sekä rajanveto työ- ja vapaa-ajan välille. Mahdollisuuksia ovat yhteydenoton kynnyksen madaltuminen, mahdollisuus tavoittaa vanhemmat, työskentely koulun yhteisöllisessä työssä sekä vaikuttamistyö. Tutkija näkee sosiaalisen median ja teknologisten sovellusten käytön olevan tulevaisuutta lasten ja nuorten parissa tehtävässä työssä. (Hakola, 2012.)

Leena Tikkala (2017) tarkastelee ja pohtii sitä, millaisella sosiaalityön asiantuntijuudella digitalisoituneessa toimintaympäristössä sosiaalityö kohtaa asiakkaansa. Lisäksi tavoitteena on tuottaa uudenlaista sosiaalityön asiantuntijuuden teoriaa ja orientaatiota, joilla sosiaalityö havaitsee sosiaalisen laajana ja tavoittaa asiakkaat kontekstilähtöisesti.

Anna-Liisa Amberla (2019) on tutkinut sosiaalista mediaa sosiaalityön välineenä pro gradu -tasoisessa opinnäytetyössään. Tutkimuksessa selvitetään, miten sosiaalityössä hyödynnetään sosiaalista mediaa ja millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on sosiaalisen median käyttöönotosta. Tulosten perusteella sosiaalityöntekijät käyttävät sosiaalista mediaa monipuolisesti. Tavoitteena sosiaalisen median käyttöönotolle on ollut työn kehittäminen. Käytetyt kanavat ovat valikoituneet sosiaalityöntekijöiden omien kiinnostusten kohteiden perusteella.

2 Teoreettisia paikannuksia

2.1 Sosiaalityön viestintä ennen ja nyt

2.1.1 Viestintä ja media

Viestintä on sanomien vaihtoa kahden tai useamman osapuolen välillä. Viestintä ja kommunikaatio tarkoittavat samaa asiaa. Kommunikaatiossa näkyy paremmin viestinnän keskeinen piirre: termin latinankielinen kantamuoto *communicare* tarkoittaa jakamista ja myös yhdessä tekemistä. Viestimällä ihmiset jakavat ja tekevät yhteistä todellisuutta. Viestintä tarkoittaa sekä sanomien vaihtamista että jakamista ja niiden tuloksena syntyvää yhteisöllisyyttä. (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 16.)

Viestintä voi olla kahdenvälistä, jolloin puhutaan *keskinäisviestinnästä*.

Ryhmäviestintä viittaa puolestaan rajatun ryhmän viestintään. *Joukkoviestintä* eroaa edellä mainituista siinä, että sanomat jaetaan laajalle yleisölle, jonka jäsenet eivät tunne toisiaan. Viestinnän tutkimuksessa on paljon muitakin viestintä-sanon johdannaisia: puheviestintä, organisaatioviestintä, kohderyhmäviestintä, kulttuurien välinen sekä sisäinen ja ulkoinen viestintä. Ne kaikki paikantavat viestinnän erilaisia ulottuvuuksia (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 16.)

Sana *media* juontuu latinan kielestä, jossa *medium* tarkoittaa keskikohtaa tai välissä olevaa. Mediat ovat siis osa ihmisten, yhteisöjen tai organisaatioiden välistä vuorovaikutusta. Koska medium ei ole juurtunut suomen kieleen, on luontevaa puhua yksikössä mediasta ja monikoissa medioista. Ehkä kaikkein yleisimmässä merkityksessään media viittaa joukkoviestimiin (*mass media*), joista alettiin puhua 1990-luvun alkupuolella. (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 16.) Toisaalta Seppänen (2005, s. 93) kirjoittaa, että media-sanalla viitataan nykyisin sekä yksittäiseen välineeseen että joukkoviestinnän kokonaisuuteen.

Viestinnän muotojen moninaistuminen on tehnyt median käsitteen täsmällisen määrittelyn jokseenkin mahdottomaksi. Seppänen ja Väliverronen (2012, s. 16) määrittelevät median viittaavan ennen kaikkea viestintään, joka tapahtuu teknisten

laitteiden avulla. Laitteisiin lasketaan nykyään myös tietokoneohjelmat ja erilaiset tiedonsiirtoverkot. Vaikka median avulla tapahtuva viestintä edellyttää teknologiaa, ei viestintää voi ymmärtää pelkästään teknologiasta käsin. Kaikki teknologiat asettuvat osaksi ihmisten toimintaa ja saavat merkityksensä sosiaalisissa käytännöissä ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Seppänen & Väliaverronen, 2012, s. 17.)

Termiä *digitaalinen media* on käytetty luonnehtimaan viestintäteknologian murrosta. Digitaalisuus tarkoittaa sitä, että kaikki tieto on esitettävissä numeerisessa ja koneluettavassa muodossa. (Laaksonen ym., 2013.)

Mediaa voi sen olemuksen ja erityispiirteiden ymmärtämiseksi tarkastella erilaisista näkökulmista. Seppäsen ja Väliaverronen (2012, s. 17) mukaan mediatutkija Joshua Meyrowitz (1999) on jaotellut mediaa koskevat käsitykset kolmen eri vertauskuvan, metaforan, avulla. Ne ovat *kanava*, *kieli* ja *ympäristö* (Meyrowitz 1999, viitattu lähteessä Seppänen ja Väliaverronen, 2012, 17).

Kanava-metaforassa sanomat kulkevat kanavassa paikasta toiseen, lähettäjältä vastaanottajalle. Ajatuksen taustalla vaikuttaa viestinnän prosessimalli. Tämä näkemys erottaa toisistaan median ja sisällöt ja kohdistaa mielenkiintonsa jälkimmäiseen. Tältä pohjalta media on ymmärretty neutraaliksi kanavaksi ja viestien välittäjäksi. Itse median sijasta kiinnostavia ovat sisällöt. Mediatutkimus on ollut ennen muuta sisältöjen tutkimusta. (Seppänen & Väliaverronen, 2012, s. 17.)

Kieli-metaforassa huomio kiinnittyy viestinnän muotojen välisiin eroihin. Kielen näkökulmasta medioita on tutkittu omaleimaisina ilmaisumuotoina, joilla on omat kielioppinsa, esimerkiksi kuvakulmat. Lisäksi medioista voi erotella niille ominaisia lajityyppejä, jotka pohjautuvat erilaisiin ilmaisukeinoihin ja tapoihin puhutella yleisöä. (Seppänen & Väliaverronen, 2012, s. 17.)

Ympäristö-metaforassa viestimet hahmotetaan ihmisten vuorovaikutuksen ympäristöksi. Tästä näkökulmasta mediat ovat ikään kuin ihmisen aistien jatkeita, jotka antavat mahdollisuuden viestintään ja vuorovaikutukseen ajan ja paikan rajoitteista riippumatta. Media muodostaa maailman itsessään. Ympäristö-metaforan

tulkinta on kiinnostunut itse mediasta ja sen mahdollistamasta vuorovaikutuksesta. (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 19.)

Kaikki kolme metaforien avaamaa näkökulmaa ovat tärkeitä ja kiinnostavia puolia median ja viestinnän suhteesta, mutta ne ovat nykyään rajoittuneita. Kun internet astui voimalla ihmisten elämään, se mullisti monella tapaa median kuluttamisen ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen. Keskustelua on herättänyt se, voiko internetiä ylipäättään pitää itsenäisenä mediana. (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 19.)

Internetiä on sekä luontevaa että ongelmallista tarkastella omana mediamuotonaan. Luontevaa se on siksi, että median kulutuksen tilastoissa media mainitaan yhtenä mediamuotona, ja ongelmallista puolestaan siksi, että internet on paljon muutakin kuin media perinteisesti ajatellun joukkoviestinnän merkityksessä. Internetissä on paljon ihmisten välistä vuorovaikutusta, mikä ei varsinaisesti vertaudu mediaan. Toiseksi internetin mieltäminen yhdeksi mediamuodoksi on ongelmallista, koska internetissä yhdistyvät lähes kaikki perinteiset mediamuodot. (Matikainen, 2017, s. 279.) Lisäksi internet on niin monimuotoinen ja se voi sulattaa minkä tahansa muun median itseensä (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 19). Tämän vuoksi Matikainen (2017, s. 279) luonnehtii internetiä medioiden mediaksi ja Seppänen ja Väliverronen (2012, s. 19) luonnehtivat internetiä pikemminkin tilaksi tai alustaksi kuin varsinaiseksi mediaksi. Seppänen ja Väliverronen (2012, s. 19) toteavat, että nykyinen mediamaisemamme jäsentyy pitkälti nimenomaan internetin kautta ja että internetistä on tullut keskeinen ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja viestinnän ympäristö.

2.1.2 Tarinat ja tarinankerronta digitaalisuudessa

Tarinat eli kertomukset ja tarinankerronta ovat kaikkialla. Ihmiset ovat aina kertoneet tarinoita toisilleen. Tarinoita voidaan kertoa siten, että niitä kuunnellaan, luetaan tai katsotaan käyttäen hyväksi esimerkiksi musiikkia, draamaa tai tanssia.

Tarinankerronta on kirjoittajan mukaan puhuttuna tai kirjoitettuna suoraviivaisinta,

mutta laaja-alaisesti tarkasteltuna tarinankerronnan muoto ei vaikuta siihen, mikä katsotaan tarinankerronnaksi. (Coghlan & Brydon-Miller, 2014, s. 2–3.)

Tarinoissa tyypillisesti kerrotaan jonkinlainen kertomus tapahtuneesta tai tulevasta. Tarinoissa on tyypillisesti hahmoja ja tapahtumia. Tallennettu tarina, esimerkiksi teksti, eroaa puhutusta tarinasta siinä, että tarinan kertojalla ja vastaanottajalla ei ole reaaliaikaista yhteyttä toisiinsa. Tarinoita kerrotaan hyvin erilaisista syistä, joita ovat esimerkiksi tiedon välittäminen, yhteisöllisyyden lisääntyminen, vaikuttaminen tai ylipäättään viihteellisyys. Tarina ei ole ainoastaan lasten *olipa kerran* -tyyppinen tarina, vaan tarina tempaisee mukaansa ja pitää kuulijan mukanaan. (Coghlan & Brydon-Miller, 2014, s. 2–3.)

Digitaalinen teknologia on vaikuttanut viime vuosikymmenien aikana merkittävästi tarinoihin ja niiden käytäntöön (Page & Thomas, 2011, s. 1). Alexander (2017, s. 3) pohtii sanoja *digitaalinen* sekä *tarinankerronta* ja toteaa digitaalisen tarinankerronnan yksinkertaisimmillaan olevan tarinoita, joissa on käytetty digitaalisia tekniikoita. Digitaalisen tarinankerronnan erityispiirre on sen mahdollinen leviäminen ympäri maailmaa, minkä internet mahdollistaa (Coghlan & Brydon-Miller, 2014, s. 2). Tämän lisäksi Alexander tuo ilmi käsitteen *diginatiivi tarina*, jolla hän tarkoittaa tarinoita, jotka ovat syntyneet digitaalisesti ja jotka on julkaistu digitaalisessa muodossa. Alustat, joissa diginatiivia tarinaa on, ovat esimerkiksi blogit, internetvideot, tietokonepelit ja matkapuhelinohjelmat. (Alexander, 2017, s. 15.) Visuaalisen tarinankerronnan alustoja ovat esimerkiksi Flickr, Youtube, MySpace ja Facebook (Page & Thomas, 2011, s. 2).

2.1.3 Sosiaalityö ja viestintä

Julkinen viestintä on lakisääteistä toimintaa ja kiinteä osa sosiaalityötä. Sosiaalityön julkiseen viestintään kohdistuu toisinaan monenlaisia paineita ja ristiriitoja. Yhteistykumppanit kokevat sosiaalityön tuottavan liian vähän tietoa, ja toisaalta sosiaalityölle tuovat julkisuutta monet muutkin kuin itse sosiaalialan ammattilaiset. (Tiitinen, 2017, s. 438.) Lastensuojelu toimiikin hiljaisuuden kulttuurissa, joka alalle

on muodostunut mutta jota mikään lainsäädäntö ei sellaisenaan edellytä (Jaakkola, 2013, s. 14).

Julkista viranomaistyötä koskee Suomen perustuslain (731/1999) 12. §:ään kirjattu julkisuusperiaate. Tämän periaatteen mukaan viranomaisten toiminta on ensisijaisesti julkista. Salassapito on poikkeus julkisuusperiaatteen pääsäännöstä. Lastensuojelun kohdalla perustelut ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 22.–24. §:ssä sekä laista sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 14.–15. §:ssä. Esimerkiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 14. §:n mukaan sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä.

Lastensuojelulakiin (417/2007) ei ole suoraan kirjoitettu viestintävastuusta, mutta lastensuojelun henkeen tämä vastuu kuuluu vahvasti. Lastensuojelun tehtävä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja varmistaa lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Tämän tehtävän toteuttamiseksi lastensuojelun on tiedotettava palveluista, joita on tarjolla, ja nostettava esiin ne asiat, jotka estävät tai uhkaavat lasten oikeutta turvalliseen lapsuuteen tai estävät heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa (Jaakkola, 2013, s. 15).

Lastensuojelulla on siis kaksi tasoa suhteessa julkisuuteen. Lastensuojelutyössä asiakkaiden asiat ovat salassa pidettäviä, mutta itse lastensuojelun työ ja siitä tiedottaminen on julkista.

Tiitinen (2017, s. 438) jakaa sosiaalityön julkisen viestinnän karkeasti kolmeen pääalueeseen, jotka limittyvät toisiinsa: palveluviestintään, julkiseen rakenteelliseen sosiaalityöhön ja kriisiviestintään. Esittelen lyhyesti palveluviestinnän ja julkisen viestinnän rakenteellisen sosiaalityön välineenä; ne ovat oleellisia tämän tutkimukseni kannalta.

Sosiaalityön palveluviestintä on viranomaisviestintää. Viranomaisella on velvollisuus tuottaa ja jakaa tietoa. Lain mukaan viranomaisen on edistettävä toimintansa avoimuutta ja tässä tarkoituksessa tarvittaessa laadittava oppaita, tilastoja ja muita julkaisuja sekä tietoaaineistoja palveluistaan, ratkaisukäytännöstään sekä yhteiskuntaoloista ja niiden kehityksestä toimialallaan. Lisäksi viranomaisen on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, 20. §.) Viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä (Hallintolaki 434/2003, 9. §).

Sosiaalityön palveluviestinnän haasteita ovat viestinnän vähäisyys, tiedon vaikeaa löydettävyyttä sekä liian vaikeaselkoinen ja byrokraattinen kielenkäyttö. Vaikeaselkoinen kieli on hyödytöntä ja johtaa väärin tulkintoihin. Vaikeaselkoinen kieli onkin eettinen ongelma. (Tiitinen, 2017, s. 438.)

Viranomaisen on tärkeä tunnistaa kielenkäytön eri muodot. Lainsäädännön kieli poikkeaa palveluviestinnän ja muun viestinnän kielestä. Tämän vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista kopioida lakitekstiä sellaisenaan sosiaalityön palveluviestinnäksi. Viranomaisen tehtävä on selittää lainsäädännön sisältö asiakaslähtöisesti ja sijoittaa se asiakaskontekstiin. Useat sosiaalihuollon asiakkaat hyötyisivät selkokielisestä viestinnästä, joka on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavampaa ja ymmärrettävämpää. (Tiitinen, 2017, s. 438.) Kaikkea palveluviestinnän sisältöä ei tarvitse tuottaa itse, vaan voi käyttää lainauksia ja linkityksiä sopiviin lähteisiin (Tiitinen, 2017, s. 439).

Palveluviestinnän sisältöä, tyyliä ja viestintäkanavia tulee tarkastella aina asiakaslähtöisesti eli viestinnän kohderyhmän näkökulmasta. Parhaimpaan lopputulokseen päästään yhteiskehittämisellä asiakkaiden kanssa. Viestittämättömyyttä ei voi käyttää asiakasmäärän rajaamiseen. Tiedonvälitys asiakkaille ja yhteistyökumppaneille vaikuttaa siihen, että asiakkaat ohjautuvat oikeiden palveluiden piiriin, oikea-aikaisesti. (Tiitinen, 2017, s. 438–439.)

Palveluviestintä on myös osa maineenhallintaa. Maine vaikuttaa palvelujen käyttäjien ja heidän läheistensä odotuksiin ja suhtautumiseen sosiaalityötä sekä sen asiakkuutta kohtaan. Mikäli oikeaa ja ymmärrettävää palvelutietoa ei ole löydettävissä, muodostetaan käsitys mielikuvien, huhujen ja saatavilla olevan viestinnän perusteella. Tällöin tiedonhaussa korostuvat muiden kuin sosiaalityön tuottamat kuvaukset sosiaalityöstä. Jos negatiiviset käsitykset korostuvat, ihmiset saattavat välttää yhteydenottoa sosiaalipalveluihin, vaikka heillä olisi siihen tarve. (Tiitinen, 2017, s. 439.)

Rakenteellisella sosiaalityöllä on huolehdittava sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Rakenteellisessa sosiaalityössä tuotetaan tietoa asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista. Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluvat myös tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi. Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu myös sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi kunnan muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7 §.)

Tiedonvälitys on olennainen osa rakenteellista sosiaalityötä, ja julkinen viestintä on yksi rakenteellisen sosiaalityön väline. Tiedonvälityksen tulee olla vertikaalista ja horisontaalista. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijöiltä johtajille ja päättäjille kulkevan tiedon lisäksi tarvitaan ulospäin kaikille kansalaisille ja yhteistyökumppaneille suuntautuvaa viestintää. (Tiitinen, 2017, s. 440.) Julkisella rakenteellisella työllä on kolmenlaisia päätavoitteita: sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen ja vastuun osoittaminen, oikeudenmukaisuuden jakaminen sekä maineen luominen (Tiitinen, 2017, s. 440; Tiitinen & Lähtinen, 2014).

Keskustelevuus ja yhteistoimijuus asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa kuuluu viranomaisviestinnän ja rakenteellisen sosiaalityön luonteeseen. Sosiaalinen media

tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia vuorovaikutteiseen viestintään ja samalla sosiaalialan mainetyöhön.

Sosiaalityön organisaation viestinnän järjestäminen vaikuttaa merkittävästi viestinnän onnistumiseen. Mikäli viestintä keskitetään liiaksi johtajille, ei organisaatio kykene toimimaan avoimuuden periaatteiden mukaisesti. Rakenteellinen sosiaalityö edellyttää usein olemassa olevien toimintojen kriittistä tarkastelua, sillä sen tavoitteena on kehittää ja muuttaa rakenteita. (Tiitinen, 2017, s. 440.)

2.2 Todellisuuden tutkiminen

2.2.1 Representaatiot

Representaatio on yleisluontoinen tieteellinen ja laajemminkin omaksuttu käsite. Representaation käsitteellä ei ole yksiselitteistä suomennosta, mutta yleensä sillä tarkoitetaan jonkin asian tai ajatuksen esittämistä sanallisten, äänellisten tai kuvallisten merkkien avulla (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 68). Representaation käsitteen avulla on mahdollista pohtia esimerkiksi sitä, millä tavoin erilaiset mediat esittävät ja tuottavat todellisuutta, kenen näkökulmasta ja millaisin välinein. Representaatio on vakiintunut osaksi visuaalisen kulttuurin tutkimuksen käsitteistöä. (Seppänen, 2005, s. 77.) Seuraavaksi esittelen Stuart Hallin (1997) representaation järjestelmää ja sen ulottuvuuksia.

On kaksi representaatioiden järjestelmää. Ensimmäisessä järjestelmässä asiat, ihmiset ja tapahtumat saavat vastinparikseen *mentaalisen representaation*. Havainnon kohteen ulkoiset piirteet vastaavat mielessämme olevia mentaalisia representaatioita. Ilman niitä ei olisi mahdollista tulkita aistien välittämää informaatiota ja jäsentää sen merkityksiä. Tarvitsemme mentaalisia representaatioita tunnistaaksemme tällaisen tekstin sanoja tai erilaisia asioita kuvista. Mentaalisten representaatioiden järjestelmä ei koostu yksittäisistä käsitteistä vaan erilaisista tavoista organisoida, liittää yhteen, järjestää ja luokitella käsitteitä ja muodostaa monimutkaisia suhteita niiden välille. (Hall, 1997, s. 17.)

On mahdollista ajatella, että jokaisen ihmisen mentaalisten representaatioiden järjestelmä perustuu vain hänen omiin yksilöllisiin kokemuksiinsa. Kuitenkin ihmiset ymmärtävät toisiaan ja kykenevät toimimaan yhdessä. Ihmiset pystyvät kommunikoimaan juuri sen vuoksi, että heillä on yhteisiä käsitteitä eli jaettuja mentaalisia representaatioita. Sosiaalisen yhteiselon ehtona on, että yhteisön jäsenet tulkitsevat maailmaa kutakuinkin samalla tavalla. Tämän takia kulttuuri määritellään joskus yhteiseksi merkityksiksi. (Hall, 1997, s. 18.)

Yhteisen mentaaliset representaatiot ovat välttämätön, mutta eivät suinkaan riittävä ehto kommunikaatiolle. On oltava keino välittää merkityksiä toisille, ja tätä tehtävää hoitavat kieli ja monet muutkin merkkijärjestelmät¹. Tästä muodostuu toinen representaatioiden järjestelmä. Tällöin kirjoitetut sanat ja visuaaliset kuvat muodostavat kukin omanlaisensa merkkijärjestelmän. Nämä järjestelmät koostuvat merkeistä, jotka liittyvät tietoisuudessamme oleviin mentaaliin representaatioihin.

Representaatio on siis prosessi, joka kytkee yhteen ulkoisen maailman esineet, mentaaliset mielikuvat ja erilaiset merkkijärjestelmät (Hall, 1997, s. 19).

Representaatio on siis merkityksen tuottamista mielessämme olevien käsitteiden avulla (Hall, 1997, s. 17). Visuaaliset esitykset on tärkeää ymmärtää representaatioiksi, koska tällöin esimerkiksi kuvien merkitykset voidaan sitoa osaksi vuorovaikutusta, kulttuuria ja erilaisia merkkijärjestelmiä (Seppänen, 2005, s. 85–86).

2.2.2 Representaation ulottuvuudet

Representaation ymmärtämisen tapa vaikuttaa siihen, millaisella tutkimusotteella visuaalista kulttuuria tai mediakuvastoa lähestytään. Representaation ulottuvuuksia pohtimalla voimme paremmin ymmärtää, mistä näkökulmista visuaalisista esityksistä ylipäätään puhumme. (Seppänen, 2005, s. 78.) Hall (1997, s. 24–26) tiivistää kolme erilaista tapaa ymmärtää representaatio. Se voidaan käsittää refleksiivisesti (heijastusteoreettisesti), intentionaalisesti tai konstruktivistisesti.

¹ Merkkijärjestelmästä ks. lisää Hall (1997) sivu 26–28.

Refleksiivisessä näkökulmassa huomio kiinnittyy siihen, miten representaatio vastaa todellisuutta. Representaatio on todellisuuden heijastuma. (Hall, 1997, s. 24.) Jos jutussa väitetään, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekee moniammatillista yhteistyötä, niin representaation totuutta voidaan arvioida vertaamalla sitä todellisuuteen. Jos kuvassa on useita eri alan ammattilaisia, niin se luo vahvan vaikutelman henkilöiden välisestä vuorovaikutuksesta. Mutta miten arvioida tällaisen kuvan totuutta ja missä on todellisuus, johon kuvaa verrata? Vaikuttaa aika vastaansanomattomalta, että kyseiset henkilöt ovat olleet kameran edessä, ja siinä mielessä kuva on totta. (Ks. lisää Seppänen, 2005, s. 94.)

Intentionaalinen näkökulma representaatioon kiinnittää huomion tekijään. Tällöin kysytään, mitä tekijä haluaa representaatiollaan sanoa. (Hall, 1997, s. 25.) Valokuvaajaa haastatteleamalla saamme tietoa esityksen syntyhistoriasta ja kuvajournalistisen prosessin vaiheista. Tekijän tarkoitusperät voivat olla aivan toiset kuin syntynyt lopputulos, ja tekijä voi selittää tarkoituksensa syntyneestä lopputuloksesta. Vielä ongelmallisempaa intentioiden jäljittäminen on, kun kuvallinen tuotanto ymmärretään useiden ihmisten yhteistyön tulokseksi. (Ks. lisää Seppänen, 2005, s. 94–95.) Tutkimastani aineistosta ei selviä, kuka on tekijä, vaan tekijä on kollektiivinen kaupungin lastensuojelu.

Kolmas mahdollisuus on ymmärtää representaatio konstruktivistisesti (Hall, 1997, s. 25). Tällöin kysymme, millaisen todellisuuden mediaesitys tuottaa ja millaisilla keinoilla. Tällöin ei verrata representaatiota todellisuuteen vaan representaatiota pidetään osana todellisuutta. Tällöin mielenkiintoiseksi nousee kysymys, millaisia keinoja representaatio käyttää hyväkseen antaakseen vaikutelman, että se esittää todellisuutta. (Ks. lisää Seppänen, 2005, s. 95.)

Konstruktivistinen tapa tarkastella todellisuutta on ollut yhteiskuntatieteissä suosittu viime vuosikymmenien aikana. Sen suosio kytkeytyy yhteiskuntatieteiden kielelliseen käänteeseen, jolloin yhteiskunnallista todellisuutta alettiin tarkastella entistä enemmän kielen näkökulmasta. Ajatus oli, että kieli itsessään muodostaa, konstruoi, todellisuutta eikä pelkästään heijasta sitä. (Seppänen, 2005, s. 95.)

2.2.3 Visuaalisuuden tutkimus

Kuvantutkimuskirjallisuudessa vallitseva tapa on jakaa visuaalisuuden tutkimus määrälliseen ja laadulliseen tutkimustapaan. Määrällisissä tutkimusmenetelmissä pyritään mittaamaan, luokittelemaan ja vertailemaan empiirisesti havainnoitavissa olevaa informaatiota. Laadullinen kuvantutkimus keskittyy merkityksiin ja niiden tulkintaan. Kuvantutkimuskirjallisuudessa suomenkielisellä *sisällönanalyysi*-käsitteellä ja englanninkielisellä *content analysis* -käsitteellä viitataan määrälliseen tutkimusmetodiin. (Seppä, 2012, s. 24.) Toisaalta laadullisen ja määrällisen tieteen erottelu on viime vuosikymmeninä menettänyt merkitystään (Seppä, 2012, s. 214).

Visuaalisuutta voidaan käyttää yhteiskuntatieteissä paitsi menetelmänä myös lähestymistapana sekä ideoiden ja tulosten esittämisessä (Pauwels, 2011, s. 12). Visuaalisen kulttuurin tutkija Luc Pauwels (2011) on kehittänyt integroidun käsitteellisen viitekehyksen, jonka avulla visuaalista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta voidaan toteuttaa. Mallissa hahmotellaan yleistä tutkimusprosessin kulkua vaihe vaiheelta ottaen huomioon visuaalisuuden tutkimuksen erityispiirteet. Mallin tavoitteena on esitellä oivalluksia mahdollisuuksista ja lähestymistavoista huomioiden visuaalisen kulttuurin erityispiirteet. Visuaalisen tutkimuksen tekemiselle ei ole aukotonta ohjeistusta, vaan sekä aineistonkeruuseen että sen analyysiin on useita menetelmällisesti erilaisia vaihtoehtoja. (Pauwels, 2011, s. 1–2.)

Visuaalisuuden tutkimuksessa analyysin fokus voi suuntautua eri ulottuvuuksiin. Pauwelsin (2011, s. 10) mukaan visuaalisuuden tutkimuksessa analyysin fokus voi suuntautua itse visuaalisen materiaalin sisältöön, muotoon ja tyyliin tai toisaalta prosesseihin, jotka liittyvät visuaalisen materiaalin tuottamiseen ja käyttöön. (Ks. myös Rose 2016, s. 24.)

Myös Gillian Rose (2016) on käsitteellistänyt visuaalisen materiaalin tutkimusta saman suuntaisesti kuin Pauwels (2011, s. 10). Rosen (2016, s. 10) mukaan kuva – tai ylipäätään visuaalisen objekti – tulee kulttuurisesti merkitykselliseksi neljällä tavalla. Fokus voi keskittyä tuottamisen paikkoihin, joita ovat itse kuva (*miltä kuva näyttää?*),

tuottaminen (*kuinka kuva on tuotettu?*), käyttö (*kuinka kuva nähdään?*) ja se, missä kuva ”matkustaa” (*miten ja kuinka kuva matkustaa?*). Lisäksi Rosen jaottelussa jokaisella tuottamisen paikalla on teknologinen, kompositionaalinen ja sosiaalinen modaliteetti. (Rose, 2016, s. 24.) Teknologinen modaliteetti käsittää laitteet ja työkalut kuvan valmistamiseen, järjestämiseen ja esittämiseen. Kompositionaalinen modaliteetti käsittää visuaalisen rakennelman, laadun ja kuvan vastaanoton. Sosiaalinen modaliteetti käsittää sosiaaliset, ekonomiset, poliittiset ja institutionaaliset käytänteet, joissa kuvaa tuotetaan, saturoidaan ja tulkitaan. Kirjoittaja huomauttaa, että tuottamisen paikkoja ja modaliteetteja on käytännössä mahdotonta erottaa toisistaan tarkkarajaisesti. (Rose, 2016, s. 374.)

Tässä luvussa keskityn esittelemään Pauwelsin (2011, s. 10–11) ja Rosen (2016) keskeisiä huomioita itse visuaalisen materiaalin sisällöstä. Pauwelsin erityiskysymys visuaalisen materiaalin sisällöstä liittyy siihen, miten tutkija suhtautuu materiaaliin. Tutkijan tulee olla tietoinen valinnastaan: suhtautuuko visuaalisuuteen *kertomuksena* vai *heijastuksena*. Jos tutkija tarkastelee visuaalista materiaalia siten, että *kertomus* olisi kuin ikkuna todellisuuteen, tällöin kyseessä olisi realistinen lähestymistapa. Jos tutkija taas suhtautuu visuaalisuuteen *heijastuksena*, niin kyseessä on visuaalinen representaatio, ja tämä olisi konstruktivistinen lähestymistapa. (Pauwels, 2011, s. 10–11.) Seppä (2012, s. 24) toteaaakin, että ”objektiivisen tutkijan” näkökulma todellisuuteen on osoittautunut vääjäämättömän rajalliseksi, koska ihmisten on vaikeaa irrottautua yksilöllisistä ja kulttuurisista erityispiirteistään tutkimustyössä.

Pauwels erittelee aineiston koodauksen pintapuoliseen ja tulkinnalliseen. Pintapuolisuuteen kuuluvat esimerkiksi ihmisten lukumäärä, etäisyydet ja ylipäätään asioiden listaaminen. Tulkinnalliseen lähestymistapaan kuuluvat esimerkiksi tunteet ja muut kompleksiset suhteet. (Pauwels, 2011, s. 10–11.)

Rosen jaottelun perusteella paikannun tutkimaan itse kuvaa ja sen kompositionaalista modaliteettia ja tarkemmin sanottuna sisältöä. Toisaalla Rose (2016, s. 272) painottaa käyttämisen paikan tarkoittavan kirjaimellisesti paikkaa, jossa visuaalisuutta

katsotaan. Näin ollen Instagramissa olevat kuvat paikantuvat modaliteeteiltaan teknologisiksi, joten kyseessä on Rosen mukaan teknologiavälitteinen etnografia.

Teknologiavälitteistä etnografiaa tehtäessä Rose ohjeistaa tarkastelemaan sitä materiaalisuuden, käytön, liikkuvuuden ja holistisuuden kautta. Materiaalisuuteen liittyy sisällöllinen ja esityksellinen aspekti. Tarkastelen visuaalisen objektin materiaalisuutta sisällön perusteella eli sitä, mitä kuvissa näkyy. Tarkastelen siis ainoastaan kuvaa ja kuvatekstiä. Rajaan tarkasteluni ulkopuolelle esityksellisen aspektin, johon lukeutuvat muun muassa Instagramin käyttöliittymä, käyttämäni päätelaite, sen näytön koko ja tarkkuus. En myöskään tarkastele käytön paikkaa eli sitä, missä tutkijana olen tarkastellut ja analysoinut kuvia. Jätän myös tarkastelun ulkopuolelle liikkuvuuden, joka tarkoittaa esimerkiksi sitä, miten kuva liikkuu Instagramin sisällä jakamalla. Holistisuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa otetaan huomioon materiaalisuus, käyttö ja liikkuvuus. (Rose, 2016, s. 278–282.)

2.3 Toimintaympäristö

2.3.1 Lastensuojelu

Lastensuojelussa asiakkaina ovat ensisijaisesti lapset ja lapsien kautta heidän perheensä ja läheisverkostonsa. Lapset ovat riippuvaisia aikuisista, ja lapsen kasvaminen yhteiskuntaan edellyttää kiintymyssuhdetta, jonka varassa lapset saavat kasvaa ja kehittyä. Viranomaisille on päädytty antamaan mahdollisuus ja velvollisuus varmistaa lapsen hyvän kasvun toteutuminen, jos lasta lähellä olevien aikuisten voimavarat eivät riitä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseen. Yhteiskunnan vastuulla on varmistaa, että lasten ja aikuisten välinen vastavuoroisuus toteutuu lapsen edun mukaisella tavalla. Tämä voi viime kädessä edellyttää myös lastensuojelutoimia. (Heinonen, 2016b, s. 237).

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, ja sen on osaltaan määrä toteuttaa Lapsen oikeuksien sopimusta (Bardy, 2013, s. 71). Sopimuksessa on määritelty alaikäisen kansalaisoikeudet, taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet. Sopimuksessa keskeistä on lapsen ihmisarvon vahvistaminen ja erityisen suojelun varmistaminen

vaikeimmassa asemassa oleville lapsille. (Bardy, 2013, s. 62.) Tarkastelen lastensuojelua julkisen vallan käyttönä eli viranomaisien lakiin perustuvana toimintana.

Lastensuojelulain (471/2007) 1. §:n mukaan tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain (471/2007) 4. §:n mukaan lastensuojelun keskeiset tehtävät ovat seuraavat:

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

2.3.2 Sosiaalinen media ja Instagram

Internet ja sosiaalinen media ovat kasvaneet merkittäväksi yhteisöjen ja yksittäisten ihmisten viestinnän ja jakamisen välineeksi. Sosiaalisessa mediassa syntyy sisältöä yhteistuotannossa (esim. Wikipedia), verkostoitumis- ja yhteisöpalveluissa (esim. Facebook), erilaisilla sisältöjen jakamiseen keskittyvillä alustoilla (esim. YouTube), blogeissa ja mikroblogeissa (esim. blogialustat ja Twitter), virtuaalimaailmoissa (esim. Second Life) sekä verkkokeskusteluissa (esim. Suomi24). Yleisesti voidaan sanoa, että sosiaalisen median sisällöt syntyvät alustoilla, joilla käyttäjät voivat luoda, ladata ja jakaa omia aineistojaan ja sisältöjään, julkaista profiilin ja henkilökohtaisia tietoja sekä olla yhteydessä muiden käyttäjien kanssa. (Valli & Perkkilä, 2018, s. 105.)

Internetin yhteisöpalveluista on alettu käyttää ilmaisua sosiaalinen media. Käyttäjät tuottavat niiden sisällöt, pääosin harrastajamaisesti ja ei-kaupallisesti, vaikka palvelut itsessään ovatkin kaupallisia. Palvelut auttavat verkostoitumaan ja muodostamaan yhteisöjä, joissa itse vuorovaikutusta ja sisältöjen tuottamista ei voi enää erottaa toisistaan. (Seppänen & Väliaverron, 2014, s. 27.) Sosiaaliselle medialle on tyypillistä, että sitä tuottavat ja kontrolloivat tavalliset ihmiset vakiintuneiden tahojen lisäksi.

Käyttäjät ovat aktiivisia tuottajia, ja viestintä on vuorovaikutuksellista toimintaa. Näin sosiaalisen median voidaan ajatella olevan tila, jossa yhdistyvät nykYTEknologian, käyttäjien välisen vuorovaikutuksen ja käyttäjien tuottamat sisällöt. (Valli & Perkkilä, 2018, s. 105.)

Sosiaalinen media on tietoverkkoja ja tietotekniikkaa hyödyntävä viestinnän muoto, jossa käsitellään vuorovaikutteisesti ja käyttäjälähtöisesti tuotettua sisältöä ja luodaan ja ylläpidetään ihmisten välisiä suhteita (*Sosiaalisen median sanasto*, 2010, s. 14).

Jussi-Pekka Erkkolan (2009, s. 87–88) käsiteanalyysin perusteella sosiaalinen media on vuorovaikutteinen, teknologiasidonnainen ja rakenteinen prosessi, jossa verkottuneet yksilöt ja ryhmät rakentavat yhteisiä merkityksiä sisältöjen, yhteisöjen ja verkkoteknologioiden avulla. Lisäksi Erkkola (2009, s. 88) huomauttaa, että se on tuotanto- ja jakelurakenteita muuttava ilmiö, jolla on vaikutuksia yhteiskuntaan, talouteen ja kulttuuriin.

Kanen ja kollegoiden (2014, s. 279–280) mukaan sosiaalisella medialla on neljä tärkeää ulottuvuutta. Ensinnä käyttäjillä on uniikki käyttäjäprofiili, jonka ovat rakentaneet käyttäjä itse, verkoston muut käyttäjät sekä sosiaalisen median alusta. Toiseksi käyttäjät pystyvät hyödyntämään sosiaalisen median hakutyökalua, joka mahdollistaa löytämisen ja löytämättömyyden. Kolmanneksi käyttäjät pystyvät kommunikoimaan muiden käyttäjien kanssa ja neljänneksi käyttäjät pystyvät seuraamaan muita käyttäjiä sekä heidän verkostojaan.

Sosiaalisen median määrittelyn kannalta on ensisijaisen tärkeää hahmottaa käsitteen alkuperä. Sosiaalisen median käsite on syntynyt kuvaamaan erilaisia verkkopalveluita- tai ympäristöjä. Laaksonen, Matikainen ja Tikka (2013, s. 16) sekä Matikainen (2017, s. 282) toteavat, että tutkijan näkökulmasta on syytä muistaa, että käsitteenä sosiaalinen media ei kumpua tieteellisestä tutkimuksesta, vaan se on painokkaan käytännöllinen tapa kuvata ja nimetä verkkoympäristöjä. Samalla he

muistuttavat, että on tarkoituksenmukaisempaa ymmärtää sosiaalinen media pikemminkin tutkimuskohteeksi kuin analyttiseksi käsitteeksi.

Sosiaalista mediaa voidaan käyttää tutkimuksen välineenä, lähteenä tai paikkana. Sosiaalinen media voidaan määritellä tutkimuksen välineeksi silloin, kun sitä käytetään aineistojen keräämiseen esimerkiksi tutkimusaihetta varten perustettujen suljettujen keskustelualustojen muodossa. Kun tutkimuksen kohteena on jokin sosiaalisessa mediassa syntynyt ilmiö, tapahtuma tai vuorovaikutus, sosiaalista mediaa voi pitää tutkimuksen lähteenä. Tällöin tutkimuksen kohteena ovat esimerkiksi verkkokeskustelut. Sosiaalinen media on tutkimuksen teon paikka esimerkiksi verkkoetnografisessa tutkimuksessa, jossa havainnoinnin kohteena voi olla esimerkiksi yhteisöllisyys verkossa. Lisäksi sosiaalinen media voidaan ymmärtää tutkimuksen kohteeksi silloin, kun tutkitaan verkon teknistä rakennetta, tiettyä palvelua tai näiden kehitystä. (Valli & Perkkilä, 2018, s. 105–107.) Tutkimuksessani käytän sosiaalista mediaa lähteenä, ja tutkimuksen kohteena ovat julkaisut Instagramissa.

Väestötason tutkimukset osoittavat, että internet on jokapäiväinen osa suomalaisten elämää. Suomalaiset ovat siirtyneet tieto- ja viestintätekniikan käyttäjiksi suhteellisen nopeasti (Eurostat, 2019). Uuden tekniikan käyttö on omaksuttu osaksi väestön enemmistön arkipäivää iäkkäimpiä väestöryhmiä lukuun ottamatta (Tilastokeskus, 2019a). Vuonna 2019 internetiä käytti päivittäin tai lähes päivittäin 98 % 16–34-vuotiaista suomalaisista (Tilastokeskus, 2019e).

Internetin mediakäytön selvästi yleisin muoto vuonna 2018 oli verkkolehtien ja televisioyhtiöiden verkkosivujen lukeminen (74 %) (Tilastokeskus, 2019f), toiseksi musiikin kuuntelu verkosta (65 %) (Tilastokeskus, 2019g), ja lähes yhtä suosittua oli yhteisöpalveluiden seuraaminen (61 %) (Tilastokeskus, 2019h).

Vuonna 2017 sosiaalisen median suosituimmat palvelut suomalaisten keskuudessa olivat WhatsApp (68 %), Facebook (55 %), Messenger (37 %) ja Instagram (33 %). Nuorten keskuudessa sosiaalisen median käyttö poikkeaa koko väestöstä. Instagramia

käyttää 10–14-vuotiaista 75 prosenttia, 15–19-vuotiaista 81 prosenttia ja 20–24-vuotiaista 69 prosenttia. (Tilastokeskus, 2019b.)

Suomalaiset seuraavat eniten käyttämäänsä sosiaalisen median palvelua jatkuvasti (26 %) tai muutaman kerran päivässä (27 %). 15–19-vuotiaat käyttävät eniten käyttämäänsä palvelua jatkuvasti (65 %), ja kaikista suomalaisista jatkuvasti käyttää 26 prosenttia. (Tilastokeskus, 2019c.)

3 Aineisto ja menetelmä

3.1 Virtuaalinen tapaustutkimus

Tapaustutkimus (*case study method*) ei ole metodi vaan tutkimustapa tai tutkimusstrategia, jonka sisällä voidaan käyttää erilaisia aineistoja ja menetelmiä. (Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, s. 10). Tapaustutkimuksessa tarkastellaan ”tapausta” (case, cases), jonka määrittely, analysointi ja ratkaisu on tapaustutkimuksen keskeisin tavoite (Eriksson & Koistinen, 2005, s. 4). Tapaustutkimus on perusteltu valinta tutkimuksen tekemiseen tai siihen suhtautumisen tapa. Se on tapa hahmottaa tutkimus, rajata aineisto ja sanoa vähästä paljon. (Vilkkä, Saarela & Eskola, 2018, s. 161.)

Tapaustutkimukselle on tyypillistä kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja selittämiseen tähtäävä analyysi (Laine ym., 2007, s. 10, 31). Tapaustutkimuksessa kohde on useimmiten tapahtuma tai ilmiö, ja siinä siis tarkastellaan pientä joukkoa tapauksia, usein vain yhtä tiettyä tapausta (Laine ym., 2007, s. 10).

Tapaustutkimuksessa voidaan erottaa toisistaan *tapaus* ja *tutkimuksen kohde*. Jälkimmäinen viittaa asiaan, jota tapaus ilmentää. Tutkimuksessani tapaus on lastensuojelun Instagram-julkaisut, mutta tutkimuksen kohteena on lastensuojelun asiakastyö.

Sagen ensyklopedia laadullisista tutkimusmenetelmistä (Saumure & Given, 2008, s. 926–927) keskittyy virtuaalista tutkimusta (*virtual reseach*) tarkasteltaessa aineiston keräämiseen ja tyypittelee aineiston keräämisen haastatteluilla, havainnoinnilla ja dokumenttien analyysillä. Käytän tutkimuksessani dokumenttien analyysia. Tutkimuksessani on myös viitteitä havainnoinnista, koska kerään aineiston osallistumatta tutkittavien Instagram-tilien vuorovaikutukseen (esimerkiksi kommentoimalla julkaisuja).

Tässä tutkimuksessa käytän sekä virtuaalisen tutkimuksen että tapaustutkimuksen lähestymistapaa.

3.2 Tapausten valinta

Suomen suurimmat kunnat väkiluvun mukaan ovat suuruusjärjestyksessä Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu, Turku, Jyväskylä, Lahti, Kuopio ja Pori (Tilastokeskus, 2019d). Etsin kymmenen suurimman kunnan lastensuojelun tilejä kirjoittamalla Instagramin hakukenttään kunnan nimen eri muodoissa ja lastensuojelu-sanan. Kaikki löytämäni tilit löysin edellä kuvatulla metodilla. Tilejä, joita ei löydy käyttämälläni hakumetodilla, olen etsinyt muualta. Niitä tilejä, joita en ole löytänyt edellä kuvatulla etsimisellä, olen etsinyt kuntien internetsivuilta, internetin hakukoneilla sekä Instagramin seuraajat- ja seurattut-listoja tutkimalla. Lastensuojelun Instagram-tilit löytyivät Helsingiltä, Espoolta, Vantaalta, Oululta ja Jyväskylältä. Olen vakuuttunut siitä, ettei tutkimusajankohtana ole olemassa Tampereen, Turun, Lahden, Kuopion eikä Porin lastensuojelun tilejä.

Olen varmistanut löytämieni tilien olevan niiden tahojen ylläpitämiä, joita tilit väittävät edustavansa. Olen varmistanut tilien aitouden etsimällä viitteitä kuntien internetsivuilta. Esimerkiksi Vantaan-tilin aitoudesta olen vakuuttunut, koska Vantaan julkaisemassa työpaikkailmoituksessa mainitaan Instagram-tili.

Aineiston tarkastelun ajankohtana 1.1.–31.12.2019 Helsingin, Espoon ja Vantaan tilit ovat toimineet vakiintuneesti. Jyväskylän ja Oulun tilit julkaistiin kesken aineistonkeruun. Valitsin aineistokseni Helsingin (n=187), Espoon (n=49) ja Vantaan (n=112) tilit.

Taulukko 1. Yhteenveto kuntien Instagram-tileistä.

Kunta	Tilin nimi	Ensimmäinen julkaisu	Julkaisuja 1.1.–31.5.2019	Valitaan tutkimukseen
Helsinki	hkilastensuojelu	28.9.2017	187	Kyllä
Espoo	espoonlastensuojelu	19.11.2017	49	Kyllä
Tampere	-	-	-	
Vantaa	vantaanlastensuojelu	6.10.2016	112	Kyllä
Oulu	oulunlastensuojelu	14.6.2019	57	
Turku	-	-	-	
Jyväskylä	jyvaskylanlastensuojelu	8.2.2019	25	
Lahti	-	-	-	
Kuopio	-	-	-	
Pori	-	-	-	

3.3 Aineiston valinta ja rajaus

Aineiston muodostavat Espoon, Helsingin ja Vantaan lastensuojelun Instagram-tilien julkaisut. Instagramissa voi julkaista seinälle pysyväisjulkaisuja ja 24 tunnin kuluttua häviäviä pikajulkaisuja eli story-nimisiä julkaisuja. Rajaamaan aineiston koskemaan pysyväisjulkaisuja, koska ne ovat saatavilla jatkuvasti eivätkä ne poistu palvelusta.

Jokainen julkaisu sisältää kuvan tai kuvia ja mahdollisesti videon. Julkaisun mahdollisia komponentteja ovat kuvateksti, tykkäysten määrä sekä niiden profiilit, sijaintimaininta ja kommentit. Kuva tai video ovat visuaalisia elementtejä, ja kuvateksti on tekstiä, joka voi sisältää tekstiä, emojiä, aihetunnisteita (#hashtag) ja mainintoja (@mention). Aihetunniste (esim. #sijaishuolto) toimii suorana linkkinä samalla tunnisteella tehtyihin julkaisuihin. Maininta toimii linkkinä toiseen käyttäjätiliin. Julkaisun kommentit ovat tekstiä keneltä tahansa palvelun käyttäjältä. Julkaisija pystyy muokkaamaan julkaisemiaan julkaisuja jälkikäteen, kuten esimerkiksi muokkaamaan kuvatekstiä tai poistamaan julkaisun kokonaan.

Tutkimuksen aineistona ovat kuvajulkaisut ja niiden kuvatekstit. Tutkimuksessa videot on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska ne vaatisivat tarkastelutavaltaan laajempaa aineistotriangulaatiota. Myös julkaisujen kommentit on rajattu

tutkimuksen ulkopuolelle, koska ne ovat yleensä muiden palvelun käyttäjien tuottamaa sisältöä. Pikajulkaisut eli story-nimiset julkaisut eivät kuulu aineistoon, koska ne poistuvat julkaisun jälkeen palvelusta 24 tunnissa. Julkaisut, joissa on useita kuvia tai videoita, käsitelen ainoastaan ensimmäisen kuvan perusteella.

Instagramissa on mahdollista lisätä samaan julkaisuun kaksi tai useampia kuvia eli julkaista niin sanottuja karusellikuvia. Karusellissa kuvat sijoittuvat yhden pääkuvan taakse ikään kuin omaan kansioonsa. Karusellikuvissa kuvat liittyvät tyypillisesti samaan teemaan tai tapahtumaan. Julkaisija päättää karusellikuvan järjestyksen eli sen, mikä kuva näkyy pääkuvana. Karusellikuvan tunnistaa kuvan alareunassa olevista sinisistä pilkuista. Karusellin muut kuvat saa mobiililaitteella näkyviin pyyhkäisemällä kuvaa sivulle. Karusellikuvista olen valinnut tarkasteluun ainoastaan pääkuvan, joten lisäkuvat olen rajannut pois.

Internetissä yksittäiset elementit yhdistyvät tekstien, kuvien ja äänten koosteeksi. Tutkimusaineiston koostaminen, arkistointi ja analyysi tuottavat aineistosta uudenlaista materiaalia, jossa jotkin yhteydet katkeavat, toisen säilyvät ja uusia rakentuu. (Paasonen, 2013.)

Tutkimuksen havaintoyksikkö on julkaisu eli kuva ja sen kuvateksti. Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä *julkaisu* kuvaamaan kuvaa ja siihen liittyvää kuvatekstiä. Tutkimusaineisto koostuu täysin julkisista viesteistä, jotka ovat esimerkiksi hakukoneella kenen tahansa löydettävissä myös ilman kirjautumista Instagramiin.

3.4 Aineiston keruu ja rajaus

Olen koonnut aineiston sosiaalisen median Instagramista. Koska käyttäjätilit ovat julkisia ja aineistot eivät ole erityisen laajoja, on aineiston keruu manuaalisesti mahdollista. Olen kerännyt toimijoiden tuottamat (ja jakamat) sisällöt – siis sisällöt, jotka näkyvät toimijoiden ”seinällä” – vuoden ajalta. Instagramin algoritmi, joka vaikuttaa siihen, mitä näemme, ei vaikuta yksittäistä profiilia tarkasteltaessa.

Aineisto on rajattu koskemaan vuotta 2019, eli se kattaa ajanjakson 1.1.2019–31.12.2019. Näin aineisto pysyy hallittavissa, mutta on kuitenkin sen verran ajallisesti kattava, että siinä ajassa julkaisijat ovat ehtineet tuottaa erilaisia sisältöjä. Aineisto on kerätty tammikuussa 2020. Tutkin aineistoa sellaisena kuin se on keräyshetkenä.

3.5 Temaattinen analyysi

Aineiston temaattinen analyysi on tehty Braunin ja Clarken (2006) mukaan. Temaattinen analyysi on analyysimetodi, jolla voi identifioida, analysoida ja raportoida teemoja aineistosta. Temaattisessa analyysissä voidaan suhteellisen vapaasti soveltaa monenlaisia teoreettisia ja epistemologisia lähtökohtia.

Braun ja Clarke (2006) korostavat, samoin kuin muu tutkimuskirjallisuus (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 142–143), tutkijan aktiivista roolia analyysin tekijänä. Aineistosta itsessään ei nouse tai löydy mitään, vaan tutkija tekee päätökset, päätelmät ja tulkinnat. Tutkija valitsee esiin nostettavat teemat, nimeää ne ja kirjoittaa analyysin, ja siksi tutkijan on tärkeää tiedostaa omat teoreettiset sitoumuksensa ja omat aineistoon ja tutkimusaiheeseen liittyvät näkökulmat. Eri tutkijat voivat tehdä samasta aineistoista hyvinkin erilaisia tulkintoja.

Braun ja Clarke (2006) toteavat, että tutkimuksen luotettavuuden ja tulosten arvioinnin kannalta on oleellista selostaa tutkimusprosessi ja kirjoittaa auki tutkijan tekemät valinnat, jotta lukijat tietävät tutkijan menetit ja tutkimukselliset lähtökohdat. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 145) mukaan keskeistä on se, että analyysi on tehty systemaattisesti, että lukija ymmärtää, mitä on tehty ja että tulokset ovat perusteltuja. Braunin ja Clarken (2006) mukaan tutkijan on tehtävä lukuisia valintoja tutkimuksessaan, joita esittelen seuraavaksi.

Tutkijan tulee valita tulokulma sen mukaan, miten syvällisesti aineistoa käsitellään. Käytän tutkimuksessani rikasta kuvailua aineistosta (*a rich description of the data set*). Käytän hankkimaani koko aineistoa, jotta tutkimuksella on mahdollista tarkastella tutkimatonta kokonaisuutta. Täten on mahdollista luoda kuva koko aineistosta.

Tämän lähestymistavan mukaan aineistoon ei pääse kovin syvälle eikä sen kompleksisuutta tavoiteta.

Tutkijan on päätettävä, mikä asema teorialla tutkimuksessa on. Tutkin aineistoa aineistolähtöisesti eli induktiivisesti. Induktiivinen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että annetut koodit ja nimetyt teemat ovat vahvasti linkittyneet aineistoon. Induktiivinen analyysi on tapa, joka ei ole kytköksissä ennalta määrättyyn koodauskehikkoon tai tutkijan ennakko-odotuksiin. Aineistolähtöisessä analyysissä viitekehyksenä on aineisto. Aineistolähtöisessä lähestymistavassa tutkimuskysymys voi kehittyä aineiston koodausprosessin aikana. Braun ja Clarke (2006) huomauttavat, että tutkija ei voi vapauttaa itseään teoreettisista ja epistemologisista sitoumuksista, ja näin ollen aineistoa ei voi koodata epistemologisessa tyhjiössä. Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 109) selostavat, että absoluuttisesti aineistolähtöinen tutkimus on erittäin vaikea toteuttaa jo siksi, että havainnot ovat yleisesti hyväksytyn ajatuksen mukaan teoriapitoisia. He jatkavat, että ei siis ole olemassa objektiivisia, ”puhtaita” havaintoja, sillä esimerkiksi käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin. Seppä (2012, s. 230) lisää, että kuvia katsottaessa vaikuttavat yksilölliset ja kulttuuriset tekijät, jotka väijäämättä ohjaavat katsomisen tapoja ja jopa sitä, mitä konkreettisesti näemme kuvissa.

Tutkijan tulee valita tarkastelun taso semanttisen eli ilmeisen sisällön ja latentin eli piilevän sisällön välillä. Tutkin aineistoa analysoimalla semanttista tasoa. Jätän huomioimatta piilossa olevat viestit tai piilomerkitykset. Käytän kuvailua, jossa aineisto organisoidaan pinnallisesti teemojen löytämiseksi, enkä syvällistä tulkinnallisuutta, jossa aineistoa katsotaan useimmiten teorian kautta ja etsitään laajempia merkityksiä.

Tutkijan tulee paikantaa ja asemoida itsensä tieteenfilosofisessa maastossa. Todellisuus aukeaa tutkijalle eri tavoin sen mukaan, millä tavoin ja millä menetelmillä sitä tutkitaan. Tutkija ymmärtää tutkimukseensa sisältyvät mahdollisuudet ja rajoitteet suhteessa todellisuuteen ja toisiin tutkimuksiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 17). Kysymys liittyy erilaisiin käsityksiin sosiaalisesta todellisuudesta ja siitä, miten se

voidaan tavoittaa. Kyse on siis siitä, miten maailmaamme ja elämäämme, sosiaalista todellisuutta hahmotetaan ja millainen tutkimuksellinen viitekehys tältä perustalta otetaan. Tutkijan maailmankuva ja hänen käsityksensä todellisuuden luonteesta ohjaavat tutkimuksen vaiheita. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, s. 76.) Sitoudun kriittiseen realismiin, jossa todellisuutta pidetään jossain määrin yhteisenä ja objektiivisena, mutta samalla siihen suhtaudutaan kyseenalaistaen. Toisaalta sitoudun sosiaaliseen epistemologiaan, jonka mukaan jokainen konstruoi havaitsemansa ja kokemansa omalla tavallaan ja luo siitä aktiivisesti omaa tulkintaansa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 81).

Braunin ja Clarcken (2006) temaattinen analyysi sisältää kuusi vaihetta, jotka ovat aineistoon tutustuminen, aineiston koodaaminen, teemojen hahmottaminen, teemojen tarkastelu, teemojen nimeäminen ja määrittely sekä raportin kirjoittaminen.

Tutustuin aineistoon lukemalla sitä useasti, merkitsin alustavia koodeja ja tein muistiinpanoja. Koodaus kehittyi ja täsmentyi koko ajan. Tutkijana olin ennakolta tutustunut aiheeseen, koska olen aktiivisesti seurannut valitsemieni kaupunkien Instagram-tilejä. Loin aineistosta alustavia koodeja, jotka järjestelin potentiaalisiksi teemoiksi.

Tarkastelin teemoja sekä suhteessa niihin itseensä että suhteessa koko aineistoon. Huomioin, että teemat kuvaavat kattavasti ja olennaisilta osin koko aineistoa. Luin koko aineiston läpi, ja tarkastelin, ovatko teemat sopivia suhteessa aineistoon, sekä koodasin aiemmin havaitsemattomat kohdat. Tämän jälkeen nimesin teemat lopullisesti.

Aineistoa analysoitiin Atlas.ti-ohjelmalla. Sen avulla on mahdollista koodata aineisto ja muodostaa aineistosta teemoja. Tutkimusaineistoa olen tarkastellut julkaisu kerrallaan. Olen koodannut yksittäiset julkaisut siten, että olen painottanut julkaisun tekstiä. Julkaisun kuva on tukenut koodaamista, mutta sen painoarvo on ollut vähäisempi.

3.6 Eettiset kysymykset

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, s. 4) laatima ohjeistus ihmistieteiden eettisestä ennakkoarvioinnista lähtee siitä, että ihmistieteellistä tutkimusta ohjaa kolme eettistä periaatetta: tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyyden ja tietosuojan säilyttäminen.

Laaksonen (2018) toteaa periaatteiden viittaavan erityisesti tutkimuksiin, jossa tutkimuksen kohteena on ihmistoimija. Verkkoaineistojen kohdalla tyypillistä on kuitenkin ihmisen, datan ja tekstin rajan hämärtyminen (Laaksonen, 2018).

Tässä tutkimuksessa on oleellista pohtia itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen kannalta tutkittavan suostumusta ja informointia, vahingoittamisen välttämisen kannalta taloudellisten ja sosiaalisten haittojen välttämistä sekä yksityisyyden ja tietosuojan kannalta sitä, että yksityisyyden suojaa koskevia periaatteita ei sovelleta yleisesti saatavilla oleviin julkisiin aineistoihin.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, s. 7) mukaan havainnointiin julkisella paikalla ei tarvita tutkittavien suostumusta. Kosonen, Laaksonen, Rydenfelt ja Terkamo-Moisio (2018, s. 119) toteavat, että sosiaalisen median kontekstissa teknisesti julkisella aineistolla tarkoitetaan kaikkien saataville julkaistuja päivityksiä. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009, s. 4) muistuttaa, että tutkittavan suostumuksen periaatteesta voidaan poiketa tutkittaessa julkistettuja ja julkisia tietoja sekä arkistoaineistoja. Tästä näkökulmasta sosiaalisen median aineistojen käyttöön ei tarvita tutkittavan suostumusta eikä informointia, koska aineisto on julkisesti saatavilla.

Vahingoittamisen välttämisen kannalta oleellista on taloudellisten ja sosiaalisten haittojen välttäminen. Tutkijan tulee välttää tutkimusjulkaisuihin tutkimuskohteelle mahdollisesti aiheutuvaa vahinkoa ja haittaa. Etenkään vallankäytön ja yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnan tutkimista ei saa rajoittaa sillä perusteella, että tulokset voivat aiheuttaa haittoja tutkittaville. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2009, s. 7–8.)

Yksityisyyden ja tietosuojan säilymisen kannalta oleellista on se, että Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, s. 8) mukaan yksityisyyden suojaa koskevia periaatteita ei sovelleta yleisesti saatavilla oleviin julkisiin aineistoihin.

Tutkimusetiikkaa voi arvioida Malin Sveningssonin (2004) luomalla nelikentällä, jossa arvioidaan aineiston arkaluonteisuutta ja yksityisyyttä. Nelikentän avulla voi arvioida, onko tutkittavien suostumuksen varmistaminen välttämätöntä tutkimuksen eettisen kestävyuden kannalta. Instagramin julkaisut ovat julkisia, eivätkä ne ole arkaluonteisia. Julkaisujen julkisuuden ja yleisluonteisuuden vuoksi en pidä tarpeellisena sitä, että tutkittavien suostumusta olisi otettava huomioon tässä tutkimuksessa.

4 Analyysi

Tässä luvussa analysoin aineiston teemoittain kokonaisaineiston pohjalta.

Aineistoesimerkit, joihin viitataan, olen merkinnyt julkaisun päivämäärällä, juoksevilla numerolla, sekä sen julkaisseen kaupungin alkukirjaimella. Esimerkiksi 2.5.1.H on julkaistu 2. päivä toukokuuta, ja kyseessä on päivämäärän ensimmäinen julkaisu Helsingin lastensuojelun Instagram-tilillä. Esimerkiksi 22.11.3.V on julkaisu 22. päivä marraskuuta, ja kyseessä on päivämäärän kolmas julkaisu Vantaan lastensuojelun Instagram-tilillä.

Ensimmäisessä tulosluvussa tarkastellaan lastensuojelun palveluita, toisessa luvussa arvoja ja periaatteita, kolmannessa menetelmiä ja työtapoja. Kuten niin usein tutkimuksessa, myös tässä teemat kytkeytyvät toinen toisiinsa eivätkä ole toinen toisistaan irrallisia. Esimerkiksi palveluihin liittyvät aiheet kytkeytyvät arvoihin ja periaatteisiin sekä menetelmiin ja työtapoihin.

4.1 Palvelut

Lastensuojelun asiakastyön palveluita tarkasteltaessa korostuivat alkuarviointi, avohuollon lastensuojelutyö ja sijaishuolto.

Lastensuojelulaissa säädetään lastensuojelun järjestämisestä. Lain mukaisesti lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3. §.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmä muodostaa alueittain erilaisia toiminnallisia kokonaisuuksia rakenteellisesti. Niin avo-, sijais- kuin jälkihuollon sisällöt vaihtelevat paljonkin alueittain ja kunnittain. Lapsi- ja perhepalvelujen järjestelyillä sekä tiimityön rakenteilla on oma toimintatapansa, paikallisesti luotu käsitteistönsä ja

kirjonsa. Valtakunnallisesti tarkasteltuna kokonaisuutta voi luonnehtia jopa sekavaksi. (Heino, 2013, s. 102.) Alkuarviointi, avohuollon lastensuojelutyö, huostaanotto sekä sijais- ja jälkihuolto eivät ole erillisiä, toisistaan irrallaan olevia tapahtumia (Känkänen, 2013a, s. 265).

Alkuarviointi

Palvelutarpeen arvioinnista vastaa sosiaalihuollon ammattihenkilö. Erityistä tukea tarvitsevien lasten palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa sosiaalityöntekijä. Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa. Palvelutarpeen arviointi pitää aloittaa viipymättä, viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta, ja sen täytyy valmistua kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. Lastensuojelutarpeen selvittämisestä palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä säädetään lastensuojelulaissa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36. §.)

Kun sosiaalityöntekijä selvittää lastensuojelun tarvetta, hän arvioi, millaisia lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia lapsi ja perhe tarvitsevat. Sosiaalityöntekijä myös arvioi lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen tehdään siinä laajuudessa kuin tilanne vaatii. (Lastensuojelulaki 417/2007, 26. §.)

Julkaisussa 2.5.1.H kerrotaan, että palvelutarpeen arvioinnin ja lastensuojelun avohuollon asiakkaat saavat apua ja tukea kotiosoitteensa mukaan määräytyvästä toimipaikasta. Julkaisussa 16.12.3.H esitellään lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin tiimi moniammatilliseksi, jossa työskentelee lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lisäksi perheneuvolan psykologi, sosiaalityöntekijä, aikuissosiaalihoaja ja psykiatrinen sairaanhoitaja.

Julkaisussa 1.3.1.H todetaan, että lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi on aloittanut toimintansa vuonna 2013, jolloin työ eriytettiin omaksi toiminnakseen avohuollon sosiaalityöstä. Julkaisu 25.11.H esittelee koulutustilaisuutta, jossa

Helsingin palvelutarpeen arviointimallia ja lapsikeskeistä lähestymistapaa kohtaan osoitettiin kiinnostusta.

Julkaisussa 27.11.1.V esitellään esimerkkitalanteiden avulla sitä, täytyykö lastensuojeluilmoitus tehdä. Lastensuojeluilmoitus täytyy tehdä, jos esimerkiksi lapsi kertoo päiväkodin työntekijälle vanhempiensa lyöneen häntä (27.11.1.V). Julkaisussa 29.11.1.V muistutetaan ilmoitusvelvollisuudesta ja annetaan ohjeita ilmoitusvelvollisten esihenkilölle. Julkaisussa muistutetaan ilmoitusvelvollisten esihenkilöä koulutuksen järjestämisestä, henkilöstön tuen varmistamisesta, itse esimerkkinä olemisesta, epäselvissä tilanteissa konsultoimisesta ja paikalliseen lastensuojeluun tutustumisesta (29.11.1.V).

Lastensuojelun aukioloajoista tiedotetaan useassa julkaisussa. Julkaisuissa 11.7.1.E ja 26.6.1.V todetaan, että vaikka kesäloma-aikaan moni työntekijä on lomalla, niin lastensuojelu kuitenkin palvelee ympäri vuorokauden. Erityisesti juhlapäivinä muistutetaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen ympärivuorokautisesta aukiolosta: pääsiäisenä (18.4.1.H), jouluna (24.12.1.H), vappuna (30.4.1.H) ja koulujen päättäjäispäivänä (1.6.1.V).

Avohuollon lastensuojelutyö

Perhetyö on lisääntynyt, laajentunut ja syventynyt, ja sitä tekevät monen alan ammattilaiset (Heino, 2013, s. 101). Perhetyön organisointi on kirjavaa: määrittelyt, rajaukset, eri ammattiryhmien välinen työnjako, yhteistyökäytännöt ja sopimukset vaihtelevat (Heino, 2008, s. 58). Perhetyön käsitteen ala on muuttunut yleisiltä rajoiltaan epäselväksi ja paikallisesti määrittyneeksi. Palvelujärjestelmässä puhutaan neuvolan perhetyöstä, koulun ja lastensuojelun perhetyöstä sekä intensiivisestä perhetyöstä ja koko perheen kuntoutuksesta. (Heino, 2013, s. 101.)

Julkaisun 23.5.1.H kuvassa on ryhmä ihmisiä, ja kuvatekstissä esitellään kiireellisen tehostetun perhetyön tiimi, joka ”tunnetaan myös akuuttityön nimellä”. Kiireellinen tehostettu perhetyö esitellään avohuollon tukitoimeksi, ja työskentely on kiireellisen sijoituksen vaihtoehtona perheen akuutissa kriisitilanteessa (23.5.1.H).

Julkaisussa 16.2.2.H todetaan, että ”tehostetun perhetyön tapaamisissa tehdään usein muutakin kuin puhutaan”. Julkaisussa 30.8.1.E tehostettu perhetyö on asiakkaiden kanssa kalassa, julkaisussa 10.7.1E pelataan lautapeliä ja julkaisussa 19.6.1.V vietetään mökkipäivää, jolloin uidaan, ongitaan, saunotaan ja syödään.

Sijaishuolto

Silloin kun kotiin viety apu ei riittävästi turvaa lapsen kehitystä, lapsen arki järjestetään muualla kuin lapsen kotona. Aina silloinkaan lapsen huostaanotto ei ole välttämätöntä, vaan apu voidaan järjestää avohuollon tukitoimenä tai kiireellisenä sijoituksena. (Heino, 2013, s. 104.) Sijoituksella pyritään takaamaan lapselle turvallinen kasvuympäristö ja tukevia ihmissuhteita (Känkänen, 2013a, s. 267).

Yksi huostaanoton merkityksellisimmistä tavoitteista on kodin ja sijaishuoltopaikan toimiva yhteistyö ja jaettu vanhemmuus (4.2.1.E). Julkaisussa 5.11.1.V todetaan, että yksi sijoituksen sosiaalityön tärkeimpiä työtehtäviä on tavata huostaanotettuja ja sijaishuoltoon sijoitettuja lapsia kahden kesken. Kahdenkeskiset tapaamiset mahdollistavat luottamuksellisen suhteen rakentamisen lapseen, sijaishuoltopaikan valvonnan ja sen, että lapsi tai nuori tulee kuulluksi (5.11.1V). Julkaisussa 11.6.1.V kerrotaan, että silloin kun 12 vuotta täyttänyt lapsi tai vanhempi on eri mieltä sosiaalityöntekijän kanssa huostaanoton tarpeesta, siirtyy päätöksenteko asiassa hallinto-oikeudelle. Julkaisussa 20.6.1.V muistutetaan, että huostaan otettuina olleet nuoret itsenäistyvät usein aiemmin kuin muut ikäisensä.

Julkaisussa 13.12.2.H todetaan laitoshoidon ja perhehoidon sosiaalityön yhdistyneen sijoituksen sosiaalityöksi. Julkaisu 9.12.1.H on joulukalenterin luukku, jossa asioiden mentyä sijoituksen aikana isoja askeleita eteenpäin nuori kommentoi: ”huostaanotetun elämä on parempaa kuin pienenä ajattelin”. Julkaisussa 19.8.1.H esitellään lastenkodin pihalla oleva nuorten maalaama ja koristeleva puulaatikko.

Julkaisussa 19.3.1.V vanhemmat, jotka ovat kokeneet lapsensa kiireellisen sijoituksen, jakavat vinkkejä vanhemmille, jonka lapsi on sijoitettuna. Kuvassa olevat vinkit rohkaisevat luottamaan itseensä sekä lapseensa, ilmaisemaan tunteitaan, pitämään

itsestään huolta ja pitämään kiinni rutiineista (19.3.1.V). Julkaisussa 15.4.1.H todetaan, että vankilan perheosastolla vauvat ja pikkulapset voivat olla sijoitettuina vanhemman kanssa tämän suorittaessa vankeusrangaistustaan.

Julkaisun 30.10.1.V mukaan vastaanottoperheyksikössä työskennellään kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten asioiden äärellä. Lapset ovat lyhytaikaisesti sijoitettuina joko kiireellisesti tai avohuollon tukitoimenpiteenä vastaanottoperheisiin. Vastaanottoperheyksikössä arvioidaan ja selvitetään perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti. (30.10.1.V.) Julkaisussa 3.6.1.H esitellään, miten on koordinoitu vastaanottopaikat niille 0–17-vuotiaille lapsille ja nuorille, jotka tarvitsevat virka-aikana kiireellisesti sijaishuoltoa. Julkaisun 2.1.1.H mukaan vastaanottoperheen tehtävänä on ottaa hoitoonsa lastensuojelun sijoittamia lapsia, joiden oma kotitilanne vaatii selvittelyä.

Julkaisussa 11.11.1.V todetaan, että kuntouttavassa sijaishuollossa työskennellään hyvässä yhteistyössä perheiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Kuntouttavan sijaishuollon yksikkö toimii useassa toimipaikassa, ja julkaisun 29.5.1.V kollaasikuvassa toimipaikat näytetään ulkoapäin.

4.2 Arvot ja periaatteet

Lastensuojelun arvoja ja periaatteita tarkasteltaessa aineistosta korostui teemana osallisuus. Näiden lisäksi aineistossa on osallisuuteen liittyviä käsitteitä tai ajatuksia, kuten ”lapsi tai nuori saa olla oma itsensä”, kohtaaminen, kunnioitus sekä kuulluksi tuleminen. Seuraavassa käsitellään näitä arvoja ja periaatteita tarkemmin.

Osallisuus

Osallisuus edellyttää tekoja, joissa annetaan mahdollisuus osallistua johonkin tai päästä osalliseksi jostakin (Muukkonen, 2013, s. 165). Lasten, nuorten ja vanhempien osallistumisen vahvistaminen eli osallisuus on tärkeää lastensuojelussa. Ollakseen osallisia lastensuojeluasian eri osapuolten pitää voida kokea ja luottaa siihen, että

jokainen tulee kuulluksi omana itsenään ja pääsee tuomaan näkemyksiään käsiteltävään asiaan. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen, 2019.)

Lapsen osallisuus saa oikeutuksensa sekä kansainvälisestä että kansallisesta lainsäädännöstä. Kansainvälisessä lainsäädännössä lapsen oikeus osallisuuteen on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, joka on ratifioitu Suomessa (*Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991*) ja jonka mukaan nämä oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lapsen oikeuksien sopimuksen johdosta julkisen vallan käyttäjillä on velvoite taata lapsille osallistumisen ja mielipiteen ilmaisemisen mahdollisuudet kaikissa heitä koskevissa asioissa. Kansallisella tasolla lastensuojelulaki (417/2007) määrittää osallisuutta. Lastensuojelulain luku 4 koskee lapsen osallisuutta. Lain 20. §:n mukaisesti lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulain 24. § velvoittaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valvomaan lapsen edun toteutumista, avustamaan lasta tai nuorta puhevallan käytössä ja sekä tarvittaessa ohjaamaan lapsen tai nuoren oikeusavun piiriin tai huolehtimaan siitä, että lapselle haetaan lain 22. §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa edunvalvojaa.

Juridisen tason rinnalla osallisuuden toteutumista voidaan tarkastella myös osallistuvan lapsen kokemuksena. Tämä tarkoittaa lapsen tai nuoren subjektiivista kokemusta omista toiminta- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Osallisuuden kokemuksen syntyminen on vuorovaikutuksen tulos, ja sille voidaan luoda edellytyksiä, mutta sitä ei voida synnyttää (vrt. ”osallistaminen”) eikä syntynyttä kokemusta toisaalta kieltää. (Hotari, Oranen & Pösö, 2013, s. 150.)

Vaikka lasten osallisuutta lastensuojelussa pidetään tärkeänä, osallisuus voidaan ymmärtää monella tavalla. Osallisuudella voidaan tarkoittaa lapsen osallistumista esimerkiksi sijoitusta, huostaanottoa ja sijaishuoltopaikan valintaa koskevaan päätöksentekoon. Sijaisperheen ja lastensuojelulaitoksen arjessa lapsen osallisuus määrittyy toisin eli mahdollisuutena vaikuttaa arkeen ja päivittäiseen elämään. (Laakso, 2019, s. 64.) Osallisuus liittyy nuoren kannalta merkittäviin asioihin, kuten

esimerkiksi siihen, voiko nuori jäädä koulusta kavereiden kanssa kahville vai pitääkö hänen palata koulusta suoraan sijaishuoltopaikkaan. Kyse on ennen kaikkea mahdollisuudesta olla osallisena niin sanotuissa tavallisissa nuorten yhteisöissä. (Laakso, 2019, s. 72.)

Muukkosen (2013, s. 167) mukaan osallisuus rakentuu kahdella tasolla: yksittäisissä kohtaamisissa ja asiakasprosessin osien kokonaisuutena. Prosessi- ja kohtaamisosallisuutta rakentavat seuraavat elementit: lapsi puheen aiheena, lapsen näkeminen, lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen kokeminen, lapsen osallisuus tietoon, kohtaaminen lapsen kanssa tapaamisessa, lapsi kohtaamisen keskiössä sekä lapsen rooli arvioijana. (Muukkonen, 2013, s. 167.)

Osallisuutta tuotiin julkaisuissa esiin esimerkiksi muistuttamalla, kuinka tärkeää on saada lasten ja nuorten ääni kuuluviin päätöksenteossa: ei tulisi vain olettaa, mitä he haluavat kuulematta heitä itseään (2.10.1.E). Esimerkissä 1.4.1.V painotettiin yhtä lailla lasten ja nuorten mielipiteen kuulemisen tärkeyttä ja muistutettiin, että paras tapa kuulla heitä on tavata heitä. Kyseinen julkaisu sisälsi aprillipilan, joka ei ilmeisesti avautunut monelle lukijalle, sillä sitä jouduttiin selittämään toisessa julkaisussa. Pilan avulla oli tarkoituksena tuoda ilmi vakava puute: lastensuojelun työntekijät eivät kykene tapaamaan lapsia niin usein kuin olisi tarpeellista (2.4.2.V). Esimerkki 22.8.1.V on itse suora kehotus osallistumaan. Siinä kysytään, mitä Vuorikummun lapset toivoisivat ohjaajilta. Julkaisun kuvaksi on valittu Nalle Puhin Nasu-hahmo, jonka puhekuplassa mainitaan kolme toivetta. (22.8.1.V.)

Julkaisuissa 13.1.1.E, 17.4.1.V, 1.10.3.H ja 11.10.1.H korostuu osallisuus siten, että lapsi tai nuori on keskiössä. Julkaisussa 13.1.1.E kerrottiin jo toteutuneesta Keinuleiripäivästä, jossa keskiössä on sijoitettu lapsi. Lisäksi tässä julkaisussa kerrottiin, mitä Keinu-malli tarkoittaa ja mistä se on saanut nimensä. Julkaisussa 17.4.1.V on aiheena kuntouttavan sijaishuollon terveydenhuollon tiimin esittäytyminen. Julkaisussa esitellään tiimin työntekijät vauhdikkaan kuvan kanssa ja kerrotaan, mikä on tiimin tavoite ja minkälaista tukea he tarjoavat nuorille sekä muille nuoren sidosryhmille. Lisäksi painotetaan luottamuksellisuutta ja sitä, että nuori on

keskiössä. (17.4.1.V) Osallisuus on vahvasti esillä myös julkaisussa 1.10.3.H, jossa kerrotaan Tampereen lastensuojelupäivistä. Julkaisussa tuodaan ilmi työntekijöiden asiantuntijuutta ja ammatillisuutta ja sitä, että kuuntelemisen taito on erittäin tärkeää: on rohkeutta pystyä pysähtymään kuuntelemaan tarkasti toisen ihmisen tarpeita ja toimia niiden vaatimalla tavalla. Julkaisussa korostetaan tärkeitä asioita eli lapsen oikeutta tulla kuulluksi, näkyväksi ja osalliseksi. Julkaisussa kerrotaan lisäksi yhteistyöstä yli rajojen esimerkiksi lastenkotien ja psykiatrian välillä ja todetaan, ettei se ole niin vaikeaa kuin luulisi. (1.10.3.H). Julkaisussa 11.10.1.H kerrotaan lastensuojelun tehostetun perhetyön yhteisestä kehittämispäivästä kokemusasiantuntijoiden ja avohuollon sosiaalityön edustuksen kanssa. Julkaisussa tuodaan ilmi, että kokemusasiantuntijoiden viesti ammattilaisille oli kehoitus kohdata, kuunnella ja kuulla.

Olla oma itsensä

Se, että kukin saa olla omanlaisensa ja että jokainen hyväksytään sellaisena kuin on, oli aineistossa vahvasti esiintyvä arvo. Esimerkeissä oikeus olla oma itsensä esiintyy monipuolisissa yhteyksissä. Se on ollut esimerkiksi Lapsen oikeuksien viikon teemana (20.11.1.V). Toisessa Lapsen oikeuksien viikkoa koskevassa julkaisussa (20.11.1.H) muistutetaan, että oma identiteetti ja persoonallisuus ja sitä kautta oikeus olla oma itsensä on ihmisyyden sekä ihmis- ja perusoikeuksien ydintä. Se esiintyy myös syrjinnän vastaisessa julkaisussa, jossa muistutetaan, että ”jokainen lapsi ja nuori on yhtä arvokas” (21.11.1.V). Eräässä julkaisussa esitetään lastensuojelun asiakkaiden, vanhempien ja työntekijöiden vastauksia kysymykseen, mitä tarkoittaa, että lapsi saa olla oma itsensä. Julkaisusta käy ilmi, miten monia erilaisia asioita tarkoittaa se, että lapsi saa olla oma itsensä. Se voi olla esimerkiksi ”hyväksymistä”, ”lapsen itseyden puolustamista ja näkyväksi tekemistä” tai ”että ei kiusata” (19.11.1.H). Julkaisussa 21.11.1.H tuodaan esiin kokemusasiantuntijanuorten toimenkuvaa ja muistutetaan, että yksi heidän viestinsä lapsille ja nuorille on, että on aikuisten tehtävä huolehtia, että jokaisella lapsella on oikeus olla oma itsensä. Julkaisussa 22.11.1.H puolestaan pohditaan, mitä oikeus olla oma itsensä sijaishuoltopaikassa tarkoittaa pitkäaikaisesti sijoitetuille lapsille. Julkaisussa kerrotaan, että lasten mukaan se tarkoittaa usein

hyvin arkisia asioita: hyvien kavereiden, oman huoneen ja harrastusten merkitystä ja sitä, että omasta itsestä ei vitsailla typerästi. Se voi myös tarkoittaa sitä, että voi vaikuttaa tarjottuun ruokaan. (22.11.1.H) Oikeus olla oma itsensä on myös teemana yhdessä joulukalenterin luukussa (19.12.1.H), jossa kannustetaan jakamaan hyvän joulumielen lisäksi rohkeutta ympärillemme. Julkaisussa esitetään 17-vuotiaan nuoren sitaatti, jossa hän toteaa olevansa sellainen kuin on ja tekevänsä hieman erilaista musiikkia ja ettei hän aio muuttua erilaiseksi.

Kohtaaminen

Julkaisussa 6.8.1.H kerrotaan huoneentaulusta, joka on laitoshoidon sosiaalityöntekijän seinällä. Huoneentaulussa kerrotaan viisi ohjenuoraa sosiaalityöntekijälle ja jokaiseen niistä ratkaisu. Ensimmäisessä mainitaan aikataulu ja todetaan, että sosiaalityöntekijällä saattaa olla kiire, mutta lapsella ei. Toisessa muistutetaan sosiaalityöntekijää olemaan tavoitettavissa ja myös kertomaan lapselle tämä. Kolmas liittyy lapsen tapaamiseen ja siihen, että tapaamisesta on sovittava nimenomaisesti lapsen kanssa. Neljäs liittyy sosiaalityöntekijän rooliin, ja siinä kannustetaan olemaan ihminen ihmiselle. Viidennessä sanotaan, että lapsi ei ole oppikirja, joten lasta ei tule opetella vain papereista.

Julkaisussa 3.12.1.H kerrotaan laitokseen sijoitettujen nuorten ajatuksia kohtaamisista ohjaajien kanssa. Kohtaamisen todetaan olevan ensiarvoisen tärkeää. Julkaisussa on neljä sitaattia, jotka liittyvät kohtaaminen: ”Voi heittäytyä aikuisen hoivaan”, ”Sanat on tärkeitä, arvokkaat hetket voivat olla niissä hetkissä”, ”Aikuisten tehtävä on sanoa, että lapsi on tärkeä ja arvokas” sekä ”Jokainen hetki on ollut tärkeä hetki”.

Kunnioitus

Julkaisussa 24.1.1.V esitellään vastaanottoperheyksikön työtä ohjaavia arvoja. Sosiaalisuudesta kirjoitetaan, että se tarkoittaa asiakkaan arvostusta ja kunnioitusta kohtaamisessa. Lisäksi todetaan, että ”olla lujia mutta lämpimiä”, ”rehellisiä olematta tylyjä”, ”suoria ja selkeitä haavoittamatta” ja ”olla herkkiä havaitsemaan ja

ymmärtämään”. Lopuksi todetaan, että nämä ovat arvoja, joita jokainen voi viedä mukanaan omiin kohtaamisiin.

Julkaisussa 15.2.1.V todetaan, että ”lastensuojelun työntekijät tekevät paljon yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, eikä yhteistä säveltä ole aina helppo löytää”. Tämän jälkeen todetaan, että ”kiireen ja vaativan työn keskellä tuntuu joskus kohtuuttomalta, että saman asian kanssa töitä tekevä viranomaiskollega saattaakin kohdistaa omaa työtaakkaansa lastensuojelun työntekijään.” Julkaisu päättyy kysymykseen siitä, miten me viranomaiset pääsisimme saman pöydän ääreen yhtä hyvässä hengessä kuin ammattilaisina pääsemme asiakkaidemme kanssa.

4.3 Menetelmät ja työtavat

Lastensuojelun ammattilaisten työkalupakissa on monenlaisia menetelmiä ja työtapoja. Tämän tutkimuksen aineisto kertoo niistä menetelmistä ja työtavoista, jotka ovat lastensuojelussa käytössä. Lastensuojelun menetelmiä ja työtapoja ovat läheisneuvonpito, systeeminen lastensuojelu, sirkus, vertaisryhmä, BBIC-menetelmä, eläinavusteisuus, jalkautuminen ja kortit. Lisäksi yksittäisissä julkaisuissa näkyi esimerkiksi videointi, silta-työskentely, MDFT-terapia, leikki, läheisverkostovalmennus ja puheeksiotto.

Läheisneuvonpito

Läheisneuvonpito on sosiaalityön menetelmä, jota on käytetty lastensuojelussa.

Läheisneuvonpito on lähtöisin Uudesta-Seelannista. (Heino, 2000, s. 7).

Läheisneuvonpitoa pidetään lastensuojelussa uudenlaisena, perinteistä asiakastyötä radikaalisti haastavana työtapana. Sen periaatteena on, että viranomaiset jakavat määritys- ja päätösvaltansa asiakasperheen kanssa ja työskentelevät sen kumppanina lapsen auttamiseksi. Yleisesti läheisneuvonpito ymmärretään päätöksentekomenetelmänä, mutta yhtä lailla sen voi nähdä lapselle ja perheelle järjestettävänä palveluna, jonka seuraukset voivat olla paljon monitahoisemmat kuin pelkkä suunnitelman ja päätöksen syntyminen. (Reinikainen, 2007, s. 13.)

Reinikainen (2007, s. 13) toteaa, että läheisneuvonpidossa kootaan yhteistyöhön lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi tai nuori, hänen perheenjäsenensä ja laajempi läheisverkostonsa sekä hänen tilanteeseensa liittyvät viranomaiset. Julkaisussa 15.4.1.H todetaan, että lapselle tehdään suunnitelmaa yhdessä vanhempien, perheosaston ja lastensuojelun kesken. Läheistenkin tuki on lapselle tärkeää, ja nyt pidettiin läheisneuvonpito, jossa omaiset tekivät suunnitelmaa yhteydenpidosta ja tuesta.

Läheisneuvonpidossa tiedon ja ratkaisun tuottamisprosessi on dialoginen, ja siinä asiakkaiden omia määrityksiä pyritään tietoisesti vahvistamaan. Läheisneuvonpidon läheisverkoston keskinäinen tuntemus ja havainnot muodostavat yhdessä ammattilaisten ja asiantuntijoiden tiedon kanssa sen perustan, jolle suunnitelmia rakennetaan, ja näitä suunnitelmia arvioidaan niin yhteisesti kuin kunkin asianosaisen näkökulmasta. (Vuorio, 2008, s. 12.) Julkaisussa 9.9.1.H esitellään läheisneuvonpito dialogisena prosessina ja ylipäättään toimintakulttuuri dialogisena. Reinikaisen (2007, s. 119) tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että lapsen ja nuoren kokemukseen läheisneuvonpitoprosessista vaikuttaa keskeisesti se, miten dialogiseksi tai ei-dialogiseksi hän on prosessin kokenut ja millainen ilmapiiri neuvonpidossa on vallinnut.

Julkaisussa 4.11.1.H muistutetaan, että jos läheisneuvonpidossa lapsi ei ole koko aikaa keskustelemassa ja laatimassa suunnitelmaa läheistensä kanssa, hän voi esimerkiksi pelata Aliasta oman vastuusosiaalityöntekijän kanssa toisessa tilassa. Kuvassa on Alias-peli. Julkaisussa 16.8.1.H kerrotaan, että läheisneuvonpidossa 12-vuotias taiteilijakoruja yhdessä mummin kanssa keskustelun lomassa. Myös suunnitelmaan kirjattiin lapsen ja mummin yhteinen korukurssi syksylle. Kuvassa on helmikorun askartelua.

Systeeminen malli

Lastensuojelun asiakasperheet ovat asiakkaina monissa palveluissa samaan aikaan. Perheiden monitahoinen palveluiden käyttö haastaa lastensuojelua kehittämään monitoimijaista verkostotyötä. Systeeminen lastensuojelu on toimintamalli, jossa

lastensuojelutyö on organisoitu systeemisellä työotteella tehtäväksi työksi. Systeemisen lastensuojelun toimintamalli on yhtäältä lastensuojelun omaa työskentelyä jäsentävä toimintatapa, toisaalta sen ydintä on pyrkimys tarjota monitoimijaista ja moninäkökulmaista, yhteistä ja eheää apua ja tukea lapsille ja perheille. (Civil, Abrahamsson, Mäki-Fossi & Miettunen, 2019, s. 9–10.)

Systeemisessä lastensuojelussa sosiaalityöntekijöiden ja muiden toimijoiden mahdollisuudet vaikuttaa lapsen ja perheen tilanteeseen ymmärretään uudella tavalla. Työntekijä ei arvioi perheen tilannetta ulkopuolisena asiantuntijana, vaan luo suhteen lapseen ja perheeseen ja liittyy näin osaksi perheen systeemiä. (Civil ym., 2019, s. 11.) Julkaisussa 7.2.1.V muistutetaan, että systeemisessä sosiaalityössä pyritään tarkastelemaan toimintamalleja yhdessä perheen kanssa ja pohtimaan, mitkä niistä ovat hyödyllisiä ja mitä voisi olla tarpeen muuttaa. Systeemisessä ajattelussa ei tarkastella ilmiöitä yksilön ongelmina tai puutteina vaan fokus on koko systeemin vuorovaikutussuhteissa (7.2.1.V). Julkaisussa 5.2.1.V todetaan, että systeemin keskiössä on lapsi ja hänen perheensä, muut läheiset sekä lapsen ja perheen sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ympäristö. Sosiaalityöntekijä ja palvelujärjestelmä ovat osa lapsen ja perheen systeemiä ja vaikuttavat siihen omalla toiminnallaan (5.2.1.V).

Julkaisussa 8.2.1.V pohditaan työntekijän roolia systeemissä. Sosiaalityöntekijän on tärkeää olla tietoinen omasta toiminnastaan: miten sanat, teot ja valittu työskentelysuunta voivat vaikuttaa systeemiin yllättävilläkin tavoilla. Täten systeeminen sosiaalityö on siis jatkuvaa reflektiota: mitä tehdään, miten tehdään ja miksi tehdään. Aaltio ja Isokuortti (2019, s. 14) toteavat systeemimisen lastensuojelun mallin korostavan sitä, että nopeiden johtopäätösten ja toiminnan sijaan pysähdytään yhdessä tiimin kanssa pohtimaan taustalla vaikuttavia tekijöitä, eri näkökulmia, etenemistapoja ja työntekijöiden mahdollisia omia tulkintavinoutumia.

Suomessa systeemistä lastensuojelun mallia on pilotoitu kansallisesti osana hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Kansallinen kouluttajakoulutus käynnistyi vuonna 2017. (Aaltio & Isokuortti, 2019, s. 9.)

Julkaisussa 5.4.1.E muistutetaan, että kehittämispäivässä työntekijät perehtyivät systeemiseen lastensuojeluun.

Sirkus

Projekti- ja kehittämistoiminta on ollut viime vuosikymmeninä vilkasta lastensuojelussa, ja esimerkiksi erilaisiin vaihtoehtoihin toimintatapoihin perustuvista käytännöistä, kuten sosiaalisesta sirkuksesta, on ehtinyt kertyä kokemuksia. Lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä taiteen ja kulttuurin sekä sosiaalialan kohtaamista on aktiivisesti tuettu erilaisten kokeilu- ja kehittämishankkeiden avulla. (Känkänen, 2013b, s. 29.) Julkaisussa 20.3.1.H todetaankin, että sirkusta käytetään lastensuojelussa kolmen vuoden ajan. Taiteellinen toiminta voi toimia suojaavana, välittävänä tai vapauttavana välineenä tarttua mielessä liikkuviin asioihin. Symbolisen etäisyyden turvin saattaa tulla esille jotain, jolle ei aiemmin ole löytynyt sanoja. (Känkänen, 2013b, s. 99.)

Julkaisussa 30.1.1.H esitellään perhesirkusta. Perhesirkuksessa oli mukana sijais- ja avohuollon perhetyön, vastaanottoperhetoiminnan ja vastaanottotoiminnan lapsia ja vanhempia. Julkaisussa 30.1.1.H muistutetaan, että sirkusta on tulossa myös tulevaisuudessa. Julkaisussa 25.2.2.H kerrotaan, että sirkukseen sisältyi muun muassa akrobatiaa ja jongleerausta. Päivi Känkänen (2013b, s. 99) mukaan fyysinen tekeminen saattaa aktivoida muistia eri tavoin kuin puhuminen. Ennen pitkää lapsi alkaa kenties käsitellä myös ongelmiaan kytkemällä niitä luontevasti osaksi ilmaisuaan (Känkänen, 2013b, s. 99).

Julkaisussa 25.2.2.H todetaan, että yksi sirkuksen tavoitteista on tuoda iloa ja positiivisia elämyksiä hankalissa elämäntilanteissa olevien ihmisten elämään. Taiteella ja taidelähtöisillä työmenetelmillä on myös terapeutista merkitystä, silloin kun ne tuovat mielen iloa ja virkistystä sekä esteettisiä kokemuksia (Känkänen, 2013b, s. 135).

Julkaisussa 20.3.1.H kuvatekstissä kerrotaan sirkusryhmään osallistujan kommentteja, joiden mukaan hän haluaa näyttää sirkuksessa otettua valokuvaa

kavereilleen. Lisäksi tämä osallistuja ei olisi ikinä uskonut, että hän osaa. Tällainen omalla toiminnalla aikaan saatu voimaantumisen kokemus on Malcom Paynen (2014, s. 295) mukaan voimaa, jota ei anneta ihmisille, vaan heitä ainoastaan autetaan ottamaan se itse haltuun.

Vertaisryhmä

Ihmiset, jotka elävät samankaltaisissa elämäntilanteissa, jakavat usein elämäntilanteisiinsa ja ongelmiinsa liittyviä kokemuksia. Näin ollen nämä kokemukset ja niihin liittyvä toinen tieto tekevät heistä vertaisia. Vertaisuus synnyttää ihmisten välille keskinäistä yhteydenpitoa sekä spontaanisti että ammattilaisten aktivoivalla avustuksella. Vertaisuuteen perustuva toiminta on vahvistunut viime vuosikymmeninä sosiaalialalla. (Juhila, 2006, s. 129–130.)

Vanhemmuusryhmät on tarkoitettu aikuisille. Julkaisussa 11.4.1.V esitellään keskustelua perheiden erilaisista perinteistä. Keskustelua oli ollut eri kulttuurien juhlista, ja oli huomattu, että juhlimisen tavat ja aiheetkin voivat olla hyvin samalaisia. Tämän jälkeen vanhemmuusryhmässä istutettiin kevätkukkia (11.4.1.V). Julkaisussa 8.4.1.V vanhemmuusryhmässä nautittiin teatterista.

Julkaisussa 8.1.1.H esitellään toimiva arki -nimistä ryhmää. Päiväsaikaan kokoontuva ryhmä on lastensuojelun asiakkuudessa olevan lapsen vanhemmalle. Ryhmässä keskustellaan vanhempien kanssa arkeen liittyvistä aiheista. Tapaamisen aikana myös valmistetaan ja syödään yhteinen ateria. Kuvassa on ryhmään ilmoittautumisen ohjeet.

Kumppanuuden näkökulmasta – maallikkojen ja ammattilaisten yhteistyö vertaistoiminnassa – katsottuna sosiaalityö voi ottaa tehtäväkseen tukea vertaisryhmiä ja sosiaalista pääomaa, ja oppia olemassa olevista hyvistä vertaisavun malleista. Sosiaalityö voi itse tukea vertaisryhmiä tai olla tukemassa liikkeelle panevana voimana esimerkiksi luomalla mahdollisuuksia vertaisten kohtaamisille ja sitä kautta yhteisöjen rakentumiselle. (Juhila, 2006, s. 130.) Juhila (2006, s. 131–132) pohtii asiakkuuden perustalle muodostuvia vertaisryhmiä: nykyisellään sosiaalityön

asiakkuus instituutiossa tarkoittaa pikemminkin leimatun ryhmän jäsenyyttä, eikä sitä helposti hahmoteta voimavaraistavaksi vertaisuudeksi.

BBIC-arviointimalli

Lastensuojelun laatusuosituksen (Lavikainen ym., 2019, s. 35) mukaan lapsi- ja perhekohtaisen arvioinnin tärkeä tehtävä on tunnistaa lapsen ja perheen tuen tarpeet varhain siten, että tuen tarjoaminen on mahdollista mitoittaa ja ajoittaa oikein.

Arviointiin tarvitaan yhteisiä työvälineitä, esimerkiksi jokin yhteinen viitekehys, joka auttaa niin lasta ja perhettä kuin eri ammattilaisiakin hahmottamaan, millaisia asioita on tarkoitus käsitellä ja minkä vuoksi (Lavikainen ym., 2019, s. 36). Lastensuojelussa strukturoidut näyttöön perustuvat menetelmät ja välineet ovat harvinaisia (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013, s. 36).

Ruotsissa on laajalti käytössä BBIC-arviointimalli. Tutkimustulosten perusteella BBIC-arviointimallin käyttö on parantanut arviointien laatua, systemaattisuutta, lapsilähtöisyyttä ja lasten osallisuutta. Systemaattisen arvioinnin laadun parantumisen käänköpuolena on lisääntynyt dokumentointi. Työntekijät kokivat tämän haitaksi, koska dokumentointi on aikaa vievää. Toinen ongelma oli se, että aina työntekijät eivät pystyneet käyttämään arviointimallia täysimääräisesti.

Tutkimuksessa havaittiin, että varsinkin iäkkäämpien lapsien osallisuuden korostuessa lapsen vanhempien osallisuus heikentyi. (Matscheck & Berg Eklundh, 2015, s. 207.)

Julkaisussa 14.3.1.V esitellään BBIC-arviointimallia. Lyhenne tulee sanoista barns behov i centrum, ja se on tuen tarpeen arviointimalli, jonka avulla kartoitetaan lapsen tilannetta. Arvioinnissa huomioidaan lapsen tarpeet, vanhempien kyvyt sekä perhe ja muu ympäristö. Lapsen tarpeita ovat esimerkiksi tunne-elämän kehitys, sosiaaliset taidot ja itsenäinen selviytyminen. Vanhempien kykyjä ovat esimerkiksi emotionaalinen läsnäolo, arjen vakaumus ja virikkeiden tarjoaminen. Perheeseen ja ympäristöön liittyy esimerkiksi asuminen, talous ja perheen verkosto. BBIC-mallia

käytetään, kun pohditaan perheen kanssa voimavaroja ja riskitekijöitä sekä sitä, millaista tukea perhe tarvitsee. (14.3.1.V)

Julkaisussa 10.9.1.V esitellään BBIC-arviointimallia, jota käytetään perhetyön työskentelyn tukena. Mallin keskiössä on lapsi ja lapsen tarpeet. Mallin pohjalta voidaan tehdä arviota lapsen tarpeista ja tarvittavista tukitoimista. Malli yhtenäistää arviointikäytäntöjä ja dokumentointia.

Eläinavusteisuus

Lastensuojelussa käytetään eläimiä työskentelyssä. Eläinavusteiset menetelmät ovat osana ihmisten hyvinvointia, elämänlaatua ja terveyttä edistävää ammatillista toimintaa. Eläinavusteiset menetelmät ovat kansainvälisestikin suhteellisen uusi ja vasta vakiintumassa oleva toimintamuoto sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä kasvatuksessa. (Hautamäki, Ramadan, Ranta, Haapala & Suomela-Markkanen, 2018, s. 5.) Julkaisussa 5.9.1.E todetaan, että tilan pörröiset, karvaiset ja villaiset työtoverit ovat tärkeässä roolissa, kun perheille tarjotaan eläinavusteista toimintaa. Julkaisussa 5.9.1.E on ankoja, ja siinä kerrotaan kesätunnelmista islanninhevostilalta.

Julkaisussa 27.3.1.V kuvassa on hevosia ja tekstissä todetaan, että sosiaalipedagoginen hevostoiminta on ennaltaehkäisevä ja korjaava sosiaalisen kuntoutuksen menetelmä syrjäytymisen ehkäisyssä. Julkaisussa kerrotaan nuorten intensiivityöntekijöiden käyneen tutustumassa hevostoimintaan. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on sosiaalipedagogisista teoreettisesta ja käytännöllisestä viitekehyksestä kumpuavaa toimintaa (Saastamoinen, 2007, s. 7).

Jalkautuminen

Lastensuojelun asiakastyössä jalkaudutaan. Julkaisussa 17.10.1.H kerrotaan, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät tapaavat lapsia ja perheitä erilaisissa paikoissa. Julkaisussa 17.10.1.H kerrotaan, että sosiaalityöntekijät kävivät tapaamassa pientä potilasta ja tämän perhettä Uudessa lastensairaалassa. Julkaisun kuvassa 17.10.1.H näkyy Uuden lastensairaalan taideteos, jota työntekijät katsovat. Julkaisussa 15.4.1.H

työntekijät jalkautuvat Vanajan vankilan perheosastolle, jossa vauvat ja pikkulapset voivat olla sijoitettuina vanhemman kanssa tämän suorittaessa vankeusrangaistustaan.

Jalkautumisen voi nähdä osaksi yhteisösosiaalityötä. Sitä, mitä viime aikoina on alettu kutsua yhteisösosiaalityöksi, on korostettu sosiaalityön työotteena aina 1900-luvun alkupuolella vaikuttaneen Jane Addamsin, yhdysvaltalaisen settlementityön uranuurtajan ja sosiaalityön pioneerin ajoista lähtien (Juhila, 2006, s. 126). Simo Koskinen (2003, s. 229) kirjoittaa uudistuvasta yhteisösosiaalityöstä, jolla pyritään rikkomaan hallinnollisia rajoja, liikkumaan erilaisilla rajapinnoilla ja etsimään kumppanuutta julkisen sosiaalityön, kolmannen sektorin ja erilaisten organisoitumattomien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Julkaisussa 10.9.1.H on Aseman lapset ry:n Walkers-bussi ja kaksi lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijää. Julkaisun mukaan Walkers-bussi on kohtaamassa alueen nuoria. Julkaisussa kehoitetaan ihmisiä tulemaan moikkaamaan.

Kortit

Lastensuojelun asiakastyössä käytetään kortteja menetelmänä. Lapselle saattaa olla helpompaa, jos työntekijällä on käytettävissään kohtaamisen apuna menetelmiä ja välineitä (Ervast & Tulensalo, 2006, s. 58). Julkaisussa 13.9.2.V kerrotaan, että menetelmät ja niiden käyttö mietitään lapsen, nuoren, vanhemman tai koko perheen tarpeiden mukaan. Julkaisussa 13.9.2.V todetaan, että kortit auttavat dialogin syntymisessä ja korttien avulla voi olla helpompi keskustella vaikeistakin asioista.

Erityisesti korttien käyttöön sosiaalityössä liittyy kysymys korttivalintojen tulkinnasta. Työntekijän tehtävänä ei ole tulkita lapsen kertomaa ja valintoja, vaan antaa lapsen itsensä perustella omat valintansa. Lapselle on tärkeää tulla kuulluksi, ja aikuisen tulkinta voi helposti estää tämän kokemuksen. (Ervast & Tulensalo, 2006, s. 59.) Julkaisussa 22.11.3.V kuvakortteja esitellään kannabiksen käytön puheeksi ottamisessa. Julkaisussa muistutetaan, että on tärkeää ottaa nuorten kanssa puheeksi kannabiskokeilut sekä mahdollinen käyttö. Tässä julkaisussa kuvakortit vaikuttavat

pelikorteilta, joissa jokaisessa on jokin kysymys. Korteissa muun muassa kysytään, käyttääkö ystäväsi tai tuttusi kannabista, jättääkö pilvi varjon, oletko huolissasi jonkun kannabiksen käytöstä. Lisäksi yhdessä pelikortissa on totta vai tarua tyyppinen kysymys, joka liittyy kannabiksen aiheuttamaan skitsofreniaan.

Sosiaalihjaus

Sosiaalihjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on edistää yksilöiden ja perheiden hyvinvointia ja osallisuutta vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 9. §.) Sosiaalihjausta voidaan käyttää myös sosiaalisessa kuntoutuksessa, jossa annetaan tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17. §).

Julkaisussa 4.2.1.E esitellään sosiaalihjausta, jonka yksi tavallisimmista ja sitäkin tärkeimmistä tavoitteista on luoda puitteet jaetulle vanhemmuudelle. Tavoitteisiin voi pyrkiä esimerkiksi lähtemällä viettämään yhdessä päivää lapsen sijaishuoltopaikkaan.

Julkaisussa 9.1.1.E sijaishuollon sosiaalihjauksen kaksi ohjaajaa kävi veljesten kanssa Turun Ruissalossa nauttimassa kauniista talvipäivästä ja ihailemassa kesähuiloita: ”jos sijoitus vie perheenjäseniä kauas toisistaan, voi tällainen retkipäivä auttaa ikävään”.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimuksessa selvitettiin, minkälaisia palveluita, arvoja ja periaatteita sekä menetelmiä esitetään lastensuojelun asiakastyössä sosiaalisessa mediassa.

Tapaustutkimuksessa tarkastellaan Espoon, Helsingin ja Vantaan Instagram-tilejä, joten tutkimustulokset perustuvat näihin Instagram-tileihin. Tapaustutkimuksella ei voi saavuttaa yleistettävää tietoa, mutta tausta-ajatuksena on se, että tutkimuksella voidaan saada osviittaa myös muita vastaavanlaisia tapauksia varten.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitin lastensuojelun asiakastyön palveluita. Lastensuojelun asiakastyön palveluita tarkasteltaessa korostui alkuarviointi, avohuollon lastensuojelutyö ja sijaishuolto. Instagramin julkaisut avaavat varsin kattavasti ja monipuolisesti lastensuojelun palveluita. Kuitenkaan jäsenitys ei ole täydellinen kuvaus lastensuojelun palveluvalikoimasta, koska esimerkiksi jälkihuoltoa jäsennyksessä ei ole. Ongelmalliseksi jäsennyksen tekee se, että joitakin palveluita voidaan käyttää koko lastensuojeluprosessin monissa vaiheissa. Esimerkiksi perhetyötä voidaan käyttää sekä avohuollon tukitoimena että alkuarvioinnissa. Lisäksi lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle sekä avohuollon tukitoimenpiteenä että huostaan otettuna.

Toisen tutkimuskysymyksen pohjalta tarkastelin sitä, minkälaisia menetelmiä ja työtapoja lastensuojelun asiakastyössä käytetään. Lastensuojelun asiakastyössä käytetään menetelminä ja työtapoina läheisneuvonpitoa, systeemistä otetta, sirkusta, vertaisryhmiä, BBIC:tä, eläinavusteisuutta, jalkautumista, kortteja ja sosiaaliohjausta. Lastensuojelun asiakastyössä on käytössä lukematon määrä erilaisia työtapoja ja menetelmiä, ja aineiston perusteella työtapoja ja menetelmiä käytetään monipuolisesti lastensuojelun asiakastyössä. Tästä herää kysymys, miksi juuri kyseiset menetelmät ja työtavat on valittu. Tämän tutkimuksen tutkimustulokset eivät vastaa tähän kysymykseen. Kokonaisuuden kannalta katsoja ei saa eheää kokonaiskuvaa. Toisaalta ei sovi olettaa, että sosiaalisen median julkaisut olisivat kuin kaiken kattava käsikirja, joka tarjoaisi eheän kokonaisesityksen lastensuojelun asiakastyön menetelmistä ja työtavoista.

Kolmas tutkimuskysymykseni liittyi siihen, minkälaiset arvot ja periaatteet lastensuojelun asiakastyötä ohjaavat. Arvoina ja periaatteina lastensuojelun asiakastyössä ovat osallisuus, se, että saa olla oma itsensä, ammatillisuus, kohtaaminen, kunnioitus ja kuulluksi tuleminen. Lastensuojelu on vahvasti arvoperustaista työtä, ja tämä on julkaisuissa esillä. Arvot ja periaatteet nivoutuvat sosiaalityön ammattietiikkaan. Arvot ja periaatteet ohjaavat lastensuojelutyötä, ja ne näkyvät myös lastensuojelun asiakkaissa.

Tutkimuskysymysten vastaukset linkittyvät toisiinsa. Palvelut, menetelmät ja työtavat sekä arvot ja periaatteet muodostavat käytännön lastensuojelutyön. Esimerkiksi alkuarvioinnissa on mahdollista jalkautua siten, että työtä ohjaa osallisuus. Tutkimustulokset kokonaisuutena luovat lastensuojelusta rikkaamman kuvan kuin vastaus yksittäiseen tutkimuskysymykseen.

Ajattelen, että tutkimani lastensuojelun julkaisut lisäävät avoimuutta ja vähentävät lastensuojeluun liittyvää stigmaa. Lastensuojelun sosiaalisen median käyttö on myös rakenteellista sosiaalityötä, jossa tiedonvälitys on yksi sen keskeisistä periaatteista.

Kuten kirjoitin luvussa 3.5, eri tutkijat voivat tehdä samasta aineistoista hyvinkin erilaisia tulkintoja. Tutkimuksen aineistolähtöisessä lähestymistavassa tutkimuskysymykset kehittyivät aineiston koodausprosessin aikana. Olen kirjoittanut näkyviin sen, miten olen päätenyt omaan tulkintaani, ja lukija pääsee itse myös arvioimaan tulkintaani.

Tutkimusasetelma, jossa tarkastelin ainoastaan pysyvien julkaisujen pääkuva, rajasi aineistoa. Julkaisuista, joissa oli niin sanottuja karusellikuvia, jäi jonkin verran analyysin kannalta oleellista sisältöä tarkastelematta. Lisäksi pikajulkaisujen eli story-nimisten julkaisujen tarkastelu olisi rikastanut aineistoani.

Tutkimukseni tarjoama tieto lastensuojelun asiakastyöstä sosiaalisessa mediassa tulisi huomioida kehitettäessä sosiaalisen median käyttöä lastensuojelussa. Sosiaalinen media mahdollistaa avoimuuden, osallisuuden ja dialogin. Digitalisaatio luo sosiaalityöhön uusia mahdollisuuksia, mutta se saattaa olla myös marginalisoiva ja

syryttävä tekijä. Sosiaalityön tulee ymmärtää digitalisaatio ja sen tarjoamat mahdollisuudet.

Laajempaan tarkoituksena on osaltaan herättää keskustelua sosiaalisen median hyödyntämisen mahdollisuuksista, tavoista ja käytännöistä lastensuojelussa. Toivon, että tutkimukseni lisää kiinnostusta ja mielenkiintoa sosiaaliseen mediaan liittyviin kysymyksiin, mutta myös rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta tarttua sosiaalisen median kokeiluihin.

Jatkotutkimus voisi kohdistua julkaisujen kiertoon, aihetunnisteisiin tai Instagramin mahdollistamaan vuorovaikutukseen, kuten tykkäyksiin ja kommentteihin.

Mielenkiintoista olisi myös tutkia, mikä on tilien tavoite: onko tarkoituksena esitellä toimintaa kaikenkattavasti vai välähdyksenomaisesti. Instagramin – ja tietenkin sosiaalisen median – tutkimus mahdollistaa lukemattomia tutkimusasetelmia ja -kysymyksiä.

Tutkimuksen tekeminen oli antoisaa, mutta samalla haastavaa. Verkkoaineiston analysointi oli haastavaa, koska julkaisut sisältävät kuvan ja tekstin. Kuten Susanna Paasonen (2013, s. 33) toteaa, netin tutkiminen edellyttää sotkuisia menetelmiä, joita ei voi ongelmattomasti johtaa suoraan mistään olemassa olevasta tieteenalasta tai perinteestä käsin ja sitten soveltaa verkkoaineistoihin.

Lähdeluettelo

- Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2019). *Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Aaltonen, S. & Högbäck, R. (2015). *Reflektiivisyyden ulottuvuudet*. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbäck (toim.), *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (s. 9–31). Tampere: Tampere University Press.
- Alexander, B. (2017). *The New Digital Storytelling* (uudistettu laitos). California: ABC-CLIO.
- Amberla, A.-L. (2019). *Sosiaalinen media sosiaalityön välineenä* (pro gradu -tutkielma). Helsingin yliopisto.
- Bardy, M. (2013). *Lastensuojelun ytimissä* (neljäs uudistettu painos). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Noudettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Civil, T., Abrahamsson, O., Mäki-Fossi, S. & Miettunen, N. (2019). *Systeeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä* (Työpaperi 34/2019). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Coghlan, D. & Brydon-Miller, M. (2014). *The SAGE Encyclopedia of Action Research*. Lontoo: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446294406>
- Eriksson, P. & Koistinen, K. (2005). *Monenlainen tapaustutkimus*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Noudettu osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152279/Monenlainen_tapaustutkimus.pdf
- Erkkola, J.-P. (2009). *Vuorovaikutteisuus sosiaalisessa mediassa - Sosiaalisen median käsiteanalyysia* (pro gradu -tutkielma). Jyväskylän yliopisto. Noudettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/24942/URN:NBN:fi:juu-201009052527.pdf?sequence=1>
- Ervast, S.-A. & Tulensalo, H. (2006). *Sosiaalityötä lapsen kanssa – Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä*. SOCCA ja Heikki Waris -instituutti.
- Eurostat. (2019). Internet use by individuals. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00028/default/table?lang=en>

- Granhölm, C. (2016). *Social work in digital transfer. Blending services for the next generation* (akateeminen väitöskirja). Helsingin yliopisto, Helsinki. Noudettu osoitteesta http://fskc.fi/Site/Data/2067/Files/C_Granholm_DR_avhd_2016_PDF_version.pdf
- Hakola, J. (2012). *Sosiaalisen median mahdollisuudet ja haasteet koulukuraattorin työssä* (pro gradu -tutkielma). Tampereen yliopisto. Noudettu osoitteesta <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83265/gradu05675.pdf>
- Hall, S. (1997). The Work of Representation. Teoksessa *Representation. Cultural representations and signifying practices* (s. 13–74). London: SAGE Publications.
- Hallintolaki 434/2003.
- Hautamäki, L., Ramadan, F., Ranta, P., Haapala, E. & Suomela-Markkanen, T. (2018). *Eläinavusteinen terapia. Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa* (Työpapereita 140, 2018). Helsinki: Kela.
- Heino, T. (2000). *Läheisneuvonpito. Uusi sosiaalityön menetelmä*. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. (2008). *Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle*. Työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. (2013). Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (neljäs uudistettu painos, s. 84–107). Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Heinonen, H. (2016a). Johdanto. Teoksessa *Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa* (s. 3–8). Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Noudettu osoitteesta https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lapsen_yksityisyyden_suoja_digitaalisessa_mediassa.pdf
- Heinonen, H. (2016b). Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, P. Jouttimäki, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara & M. Veistilä (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö* (s. 237–253). Helsinki: Gaudeamus.
- Highfield, T. & Leaver, T. (2016). Instagrammatics and digital methods: Studying visual social media, from selfies and GIFs to memes and emoji. *Communication Research and Practice*, 2(1), 47–62. <https://doi.org/10.1080/22041451.2016.1155332>
- Hotari, K.-E., Oranen, M. & Pösö, T. (2013). Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (neljäs uudistettu painos, s. 149–164). Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Instagram. (2019). Instagram Business. Noudettu 9.5.2019 osoitteesta https://business.instagram.com/?locale=fi_FI
- Jaakkola, H. (2013). *Lastensuojelu ja julkisuus. Opas lastensuojelun ammattilaisille median kohtaamiseen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

- Joensuu, M. (2011). Nuoret verkossa toimijoina. Teoksessa J. Merikivi, P. Timonen & L. Tuuttila (toim.), *Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön* (s. 14–22). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Noudettu osoitteesta <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sahkoailmassa.pdf>
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2018). *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Kane, G., Alavi, M., Labianca, G. & Borgatti, S. (2014). What' different about social media networks? A framework and research agenda. *MIS Quarterly*, 38, 274–304.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu painos). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kivistö, M. & Päykkönen, K. (2017). *Sosiaalityö digitalisaatiossa* (Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita, nro 58). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Koskinen, S. (2003). Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa M. Laitinen & A. Pohjola (toim.), *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut* (s. 206–236). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kosonen, M., Laaksonen, S.-M., Rydenfelt, H. & Terkamo-Moisio, A. (2018). Sosiaalinen media ja tutkijan etiikka. *Media & viestintä*, 41(1). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/69924>
- Känkänen, P. (2013a). Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (neljäs uudistettu painos, s. 264–272). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Känkänen, P. (2013b). *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laakso, R. (2019). *”Ne näki musta”. Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset* (Raportti 1/2019). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laaksonen, S.-M. (2018). Taitavasti eettistä verkkotutkimusta. Noudettu osoitteesta <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimustyo/taitavasti-eettista-verkkotutkimusta>
- Laaksonen, S.-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (2013). Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa S.-M. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka (toim.), *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* (s. 9–32). Tampere: Vastapaino.

- Laestadius, L. (2017). Instagram. Teoksessa L. Sloan & A. Quan-Haase (toim.), *The SAGE Handbook of Social Media Research Methods* (s. 573–592). London: SAGE Publications Ltd. Noudettu osoitteesta <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1442626&site=ehost-live&scope=site>
- Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (2007). Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.), *Tapaustutkimuksen taito* (s. 9–38). Helsinki: Gaudeamus.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (2019). *Lastensuojelun laatusuositus* (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8). Sosiaali- ja terveysministeriö. Noudettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3488-7>
- Markham, A. N. (2008). Internet in Qualitative Research. Teoksessa L. M. Given (toim.), *The Sage encyclopedia of qualitative research methods* (s. 454–458). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Matikainen, J. (2017). Medioiden media – Internet. Teoksessa K. Nordenstreng & H. Nieminen (toim.), *Suomen mediamaisema* (4., uudistettu laitos, s. 279–295). Tampere: Vastapaino.
- Matscheck, D. & Berg Eklundh, L. (2015). Does BBIC make a difference? Structured assessment of child protection and support. *Nordic Social Work Research*, 5(3), 193–211. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2014.986749>
- Muukkonen, T. (2013). Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (neljäs uudistettu painos, s. 165–175). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Paasonen, S. (2013). Ihmisiä, kuvia, tekstejä ja teknologioita. Teoksessa S.-M. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka (toim.), *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* (s. 33–47). Tampere: Vastapaino.
- Page, R. E. & Thomas, B. (2011). Introduction. Teoksessa R. E. Page & B. Thomas (toim.), *New narratives. Stories and storytelling in the digital age* (s. 1–18). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Pauwels, L. (2011). An Integrated Conceptual Framework for Visual Social Research. Teoksessa E. Margolis & L. Pauwels (toim.), *The SAGE Handbook of Visual Research Methods* (s. 3–23). London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446268278>
- Payne, M. (2014). *Modern social work theory* (neljäs painos). Lontoo: Palgrave Macmillan.

- Pohjola, A., Kääriäinen, A. & Kuusisto-Niemi, S. (2010). Sosiaalityön, tiedon ja teknologian kohtaamisia. Teoksessa A. Pohjola, A. Kääriäinen & S. Kuusisto-Niemi (toim.), *Sosiaalityö, tieto ja teknologia* (s. 9–20). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Reinikainen, S. (2007). *Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta*. Helsinki: Stakes.
- Ritvanen, J. (2010). Voiko sosiaalityötä tehdä verkossa? Verkkososiaalityön käsitteen määrittelyä. Teoksessa A. Pohjola, A. Kääriäinen & S. Kuusisto-Niemi (toim.), *Sosiaalityö, tieto ja teknologia* (s. 73–93). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rose, G. (2016). *Visual methodologies. An introduction to researching with visual materials* (4. painos). London: SAGE Publications Ltd.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2009). Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. *Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Noudettu osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>
- Saastamoinen, K. (2007). *Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuudet psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa* (pro gradu -tutkielma). Kuopion yliopisto.
- Sakki, I., Mäkinen, J.-P., Hakoköngäs, E. & Pirttilä-Backman, A.-M. (2015). Miten tutkia sosiaalisia representaatioita? *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 51(4). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/sla/article/view/48478>
- Salo, U.-M. (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbäck (toim.), *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (s. 166–190). Tampere: Tampere University Press.
- Saumure, K. & Given, L. M. (2008). Virtual Research. Teoksessa L. M. Given (toim.), *The Sage encyclopedia of qualitative research methods* (s. 926–929). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Seppä, A. (2012). *Kuvien tulkinta. Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle*. Helsinki: Gaudeamus. Noudettu osoitteesta <http://login.libproxy.helsinki.fi/login?url=https://www.ellibslibrary.com/hy/9789524958967>
- Seppänen, J. (2005). *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja kuvien tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino. Noudettu osoitteesta <http://login.libproxy.helsinki.fi/login?url=https://www.ellibslibrary.com/hy/951-768-135-6>
- Seppänen, J. & Väliaverron, E. (2012). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, J. & Väliaverron, E. (2014). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2013). *Toimiva lastensuojelu*. Selvitysryhmän loppuraportti (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19). Helsinki.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

- Sosiaalisen median sanasto. (2010) (TSK 40). Helsinki: Sanastokeskus TSK ry.
Noudettu osoitteesta
http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_median_sanasto.pdf
- Suomen perustuslaki 731/1999.
- Sveningsson, M. (2004). Ethics in Internet Ethnography. Teoksessa *Readings in Virtual Research Ethics: Issues and Controversies* (s. 45–61). Hershey.
- Tiitinen, L. (2017). Sosiaalityö ja viestintä. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.), *Sosiaalityön käsikirja* (4., uudistettu laitos). Helsinki: Tietosanoma.
- Tiitinen, L. & Lähteinen, S. (2014). Julkisen viestinnän keinoilla toteutetun rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet. Teoksessa A. Pohjola, M. Laitinen & M. Seppänen (toim.), *Rakenteellinen sosiaalityö* (s. 191–212). Sosiaalityön tutkimuksen seura.
- Tikkala, L. (2017). Sosiaalityön asiantuntijuus digitalisaatiossa. Teoksessa M. Kivistö & K. Päykkönen (toim.), *Sosiaalityö digitalisaatiossa* (Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita, nro 58., s. 43–57). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Tilastokeskus. (2019a). Internetin mediakäyttö väestöryhmittäin 2017. Vapaa-aikatutkimukset. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta
https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suom0000.htm
- Tilastokeskus. (2019b). Sosiaalisen median palveluiden käyttö 2017. Vapaa-aikatutkimukset. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta
https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suom0000.htm
- Tilastokeskus. (2019c). Sosiaalisen median palveluiden käytön useus 2017. Vapaa-aikatutkimukset. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta
https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suom0000.htm
- Tilastokeskus. (2019d). Väestörakenne. Tunnuslukuja väestöstä alueittain, 1990–2018. Noudettu 19.6.2019 osoitteesta
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/
- Tilastokeskus. (2019e). Internetin käyttö ja käytön useus 2019. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta
https://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2019/sutivi_2019_2019-11-07_tau_011_fi.html
- Tilastokeskus. (2019f). Internetin käyttö median seuraamiseen, ulkomaisen median seuraamiseen, blogien lukemiseen ja omaan blogiin kirjoittamiseen 2018. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta

https://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tau_016_fi.html

Tilastokeskus. (2019g). Internetin käyttö musiikin kuunteluun ja pelaamiseen 2018.

Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta

https://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tau_017_fi.html

Tilastokeskus. (2019h). Yhteisöpalvelujen seuraamisen yleisyys ja useus 2018.

Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Noudettu 3.12.2019 osoitteesta

https://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tau_020_fi.html

Tuomainen, S. (2017). *Sosiaalinen media rakenteellisen sosiaalityön välineenä* (pro gradu -tutkielma). Jyväskylän yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen, ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotuseettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi*. Helsinki.

Valli, R. & Perkkilä, P. (2018). Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5., uudistettu painos, s. 100–109). Jyväskylä: PS-kustannus. Noudettu osoitteesta <http://login.libproxy.helsinki.fi/login?url=https://www.ellibslibrary.com/hy/978-952-451-516-0>

Vilkkä, H., Saarela, M. & Eskola, J. (2018). Riittääkö yksi? Tapaustutkimus kuvaajana ja selittäjänä. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5., uudistettu painos, s. 161–171). Jyväskylä: PS-kustannus. Noudettu osoitteesta <http://login.libproxy.helsinki.fi/login?url=https://www.ellibslibrary.com/hy/978-952-451-516-0>

Vuorio, J.-P. (2008). Läheisneuvonpito ja lastensuojelu. Teoksessa J.-P. Vuorio, E. Saurama & S. Hänninen (toim.), *Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA ja Heikki Waris -instituutti.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.